

12 Eylül Darbesi İle Değişen Yerel Yönetim Yapısı Çerçevesinde; 25 Mart 1984 İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Seçimi

March 25, 1984 Istanbul Metropolitan Municipality Election Within the Framework of Local Administration Structure Changed Through the Coup of 12 September

Özcan ÇÖLÜK*

*Dr., Muğla, Türkiye

ORCID: Ö.Ç. 0000-0001-8393-8253

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Özcan Çölük,

Muğla, Türkiye

E-posta/E-mail: ocoluk2015@gmail.com

Başvuru/Submitted: 27.04.2022

Revizyon Talebi/Revision Requested:
14.09.2022

Son Revizyon/Last Revision Received:
20.09.2022

Kabul/Accepted: 21.09.2022

Atıf/Citation: Coluk, Ozcan. "12 Eylül Darbesi İle Değişen Yerel Yönetim Yapısı Çerçevesinde; 25 Mart 1984 İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Seçimi" *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları-Recent Period Turkish Studies*, 43 (2023): 293-322.
<https://doi.org/10.26650/YTA2023-1109783>

ÖZ

Bu çalışma 1984 yılında "büyükşehir" statüsü kazanan İstanbul'da aynı yıl yapılan büyükşehir belediye başkanlığı seçimini ele almaktadır. 12 Eylül 1980 tarihinde gerçekleşen darbenin ardından yapılan ilk yerel seçim olma özelliği taşıyan 25 Mart 1984 yerel seçimleri aynı zamanda ilk İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanını da belirleyecektir. Çalışmanın, giriş kısmının ardından gelen bölümü; 1982 Anayasasında yerel yönetimlere ilişkin hükümler, değişen yerel seçim kanunları ve büyükşehir belediyelerinin kurulmasını sağlayan yasal düzenlemeler üzerinde durmaktadır. Sonraki bölüm yeni oluşturulan mevzuat çerçevesinde partilerin İstanbul adaylarının tanıtılması ve vaatleri üzerinde durmaktadır. Son bölüm ise seçim sonuçlarını ele almaktadır. Tablolarla İstanbul seçmeninin 12 Eylül sonrasında değişen tercihleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Çalışmada, mevzuat değişiklikleri ve tartışmaları TBMM Tutanak Dergisi ve Resmî Gazete üzerinden ortaya koyulmaya gayret edilmiş, seçim dönemine ilişkin tartışmalar Cumhuriyet ve Milliyet gazeteleri üzerinden takip edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 25 Mart 1984 Yerel Seçimleri, Bedrettin Dalan, ANAP, SODEP, Korel Göymen

ABSTRACT

This study deals with the metropolitan mayoral election held in the same year in Istanbul, which gained "metropolitan" status in 1984. The local elections of 25 March 1984, which were the first local election held after the coup on 12 September 1980, would also determine the first Istanbul Metropolitan Mayor. The part of the study that follows the introduction focuses on the provisions

related to local governments in the 1982 Constitution, the changing local election laws, and the legal regulations that ensure the establishment of metropolitan municipalities. The next section focuses on the promotion and promises of the candidates for İstanbul within the parameters of the recently passed legislation. The election results are presented in the final section. The tables attempted to reveal the changing preferences of the İstanbul voters following the events on September 12. In the study, the legislative changes and discussions were put forward through the Journal of the Minutes of the Turkish Parliament (TBMM Tutanak Dergisi) and the Official Gazette (Resmi Gazete), and the debates regarding the election period were followed through Cumhuriyet and Milliyet newspapers.

Keywords: ANAP (Motherland Party), Bedrettin Dalan, İstanbul Metropolitan Municipality, Korel Göymen, Local Elections of March 25, 1984, SODEP (Social Democracy Party)

Extended Abstract

As a result of the military's seizure of power on September 12, 1980, important changes occurred in Türkiye. The most important action of the military regime was the closure of all political parties, many unions, and associations. Many changes were made to the Constitution after its adoption in 1982, especially ones that violated fundamental freedoms and rights. The leaders of closed political parties received a ten-year political ban as a result of the Constitution. The 1982 Constitution also contained important regulations regarding local governments. The most important of these was the provision that "special forms of administration can be introduced for large settlements". Thus, the establishment of "metropolitan municipalities" in cities such as İstanbul, Ankara, and İzmir would be possible.

The country was governed by the National Security Council (NSC), which was formed by soldiers until the 1983 elections. In 1983, only a few parties were permitted to establish, and Turgut Özal's Motherland Party (ANAP) won the elections. The Populist Party (HP) and the Nationalist Democracy Party (MDP) were the other two parties that the soldiers let compete in the elections. As the second and third parties, they undertook the opposition task in the Parliament. The Social Democracy Party (SODEP), True Path Party (DYP), and Welfare Party (RP), which were not allowed to participate in the elections, constituted the extra-parliamentary opposition. SODEP and HP were the continuations of the closed Republican People's Party (CHP), while the DYP was the continuation of the closed Justice Party (AP).

According to the constitution, local elections were supposed to be held in 1984. For this purpose, for the first time, an election law regarding local elections was prepared. Despite the President's veto, the measure was approved by the Parliament with the support of ANAP. The opposition also applied to the Constitutional Court for the annulment of the law, claiming that it was unconstitutional. Their objections were dismissed. In the adopted

law, there was also an article regarding the granting of the authority to establish metropolitan municipalities to the government through a decree law. Using this authority, the government decided to establish metropolitan municipalities in Istanbul, Izmir, and Ankara with Decree-Law No. 195. With the enacted decree, district municipalities were established in areas that were previously organized as branches of the Istanbul Municipality. These municipalities were also within the boundaries of the metropolitan municipality. They were endowed with mutual duties and powers.

The adopted election law and the Decree Law contained anti-democratic provisions. The voting age was set at 21 by law, and youngsters were prevented from participating in politics. The Minister of Interior Affairs was given the authority to dismiss the mayor against whom an investigation was carried out. The governor, who was a government representative, was also given the power to approve the municipalities' budget-preparation authority. Additionally, it was agreed that the municipal council elections to be held every five years and to implement a % threshold requirement in order to be elected. The promises of the candidates for the Istanbul Metropolitan Presidency elections focused on problems such as metro construction, transportation, traffic, cleaning, and slums. ANAP, the ruling party, tried to attract the attention of the voters by dealing with the issue of granting title deeds to the slums before the election. ANAP ran a campaign to suggest that voters would receive more service if they chose their candidate. ANAP emphasized that the ideological debates before September 12, 1980, dragged the country into a dead end, and that presidents and administrators who did business should be elected instead of ideological fights. The other parties could not have much influence on the voters with their fragmented structure. ANAP's promises put the opposition parties in a difficult position.

ANAP won the national elections held on March 25, 1984, as well as Dalan, ANAP's candidate for Istanbul Metropolitan Municipality. ANAP also became the first party in all districts of Istanbul and showed the victory in 1983 was not accidental. Istanbul is the major voting hub for political parties, and the party that has the majority across the nation has received more votes from Istanbul voters than the national average. In a way, the elections in Istanbul were the ones that chose the winner in Türkiye. As a result of the election campaigns, Istanbul voters voted for the party rather than the candidate, and they showed their belief that the power opportunities would flow more to the municipality where a candidate of the ruling party was elected. The rhetoric of the opposition parties was not effective in the election. Voters were disinterested in the emphasis on democracy that they used to criticize ANAP's concrete and populist projects.

1. Giriş

Türkiye 1980’li yıllara, bir önceki on yılda yaşanan yoğun toplumsal talep ve hareketlerin aksine iki önemli ekonomik ve siyasal değişimle girmiştir. Bunlardan birincisi Türkiye’deki neo-liberal politikaların uygulanmasına yol açan 24 Ocak ekonomik kararlarıdır. İkincisi ise bu kararların uygulanması bakımından sağladığı uygun ortam ve Türkiye’nin siyasal yapısını yeniden şekillendiren rolüyle 12 Eylül askeri darbesidir. 1980 yılında gerçekleşen bu iki olay, birçok alanda olduğu gibi Türkiye’nin yerel yönetimlerinde de çok önemli değişikliklere yol açmıştır.

Darbenin ardından yönetimi ele alan Milli Güvenlik Konseyi (MGK), hükümet üyelerini ve Meclis’i lağvettiği gibi belediye başkanlarını ve belediye meclisi üyelerini de görevden almış, yerlerine çoğunluğu askerlerden oluşan başkanlar atamıştır. Darbeden önce İstanbul Belediye Başkanı olan Aytekin Kotil de bu kapsamda görevden alınmış,¹ yerine sırasıyla İsmet Hakkı Akansel, Ecmel Kutay ve Abdullah Tırtıl atanmıştır.²

İstanbul’da belediye başkanının doğrudan oylarla seçildiği ilk seçim 1963 yılında yapılan başkanlık seçimleridir. Bundan önce belediye başkanı, belediye meclisi üyeleri tarafından meclis içinden veya dışından birinin başkan seçilmesi usulüne uygun olarak belirleniyordu. İlk seçimleri Adalet Partisi (AP) adayı Nuri Eroğan kazanmış fakat Yüksek Seçim Kurulu (YSK) tarafından gerekli sürede memuriyetten istifa etmediği gerekçesiyle adaylığı iptal edilerek, ikinci sıradaki Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) adayı Haşim İşcan belediye başkanı olmuştu. 1968 yılında yapılan seçimleri AP adayı Fahri Atabey kazanmış, bu sefer de AP’li belediye meclis üyelerinin tamamı ve il genel meclisi üyelerinin bir kısmının adaylıkları, bu parti tarafından usulsüz olarak aday gösterdikleri gerekçesiyle iptal edilmiş, yerlerine diğer partilerden üyeler gelmişti. İşcan’ın ve Atabey’in muhalif meclis çoğunluğu ile çalıştığı yılların ardından 1973 yılında yapılan seçimleri CHP adayı Ahmet İsvan rekor bir oyla kazanmış, 1977 yılında ise CHP’li Aytekin Kotil bu göreve seçilmişti.³

1983 yılında siyasi faaliyetlere izin verilmesiyle birlikte belediyelerin yapısına ilişkin birbiri ardına yeni düzenlemeler gündeme gelmiştir. Yapılan düzenlemelerin kaynağı olarak iki temel faktör üzerinde durmak gerekmektedir. Bunlardan birincisi askerler tarafından hazırlanan 1982 Anayasası, diğeri ise yeni anayasal düzen içinde iktidara gelen Turgut

1 Özcan Çölük, *İstanbul Belediye Başkanlığı Seçimleri (1963-1977)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2022, s. 292.

2 Ali Eşref Turan, *Türkiye’de Yerel Seçimler*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 194.

3 Özcan Çölük, *İstanbul Belediye Başkanlığı Seçimleri...*, s. ix.

Özal liderliğindeki Anavatan Partisi'dir (ANAP). ANAP, 1983 yılında yapılan ve yalnızca MGK tarafından izin verilen partilerin katılabildiği seçimleri yüzde 45 gibi yüksek bir oy oranı ile kazanmış, Halkçı Parti (HP) yüzde 30, Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP) ise yüzde 23 oy oranı ile Meclis'teki muhalefet partilerini oluşturmuşlardır.⁴

Türkiye 1984 yerel seçimlerine yukarıda belirtilen ortam içerisinde giriyor, anayasanın yanında yerel yönetimlere ilişkin kanun ve Kanun Hükmünde Kararnameler (KHK) ile yerel yönetimlerin yapısında önemli değişiklikler meydana geliyordu. Çalışma, bu değişiklikleri incelemek, değişen hukuki yapının yerel yönetimler üzerindeki etkisini ele almak noktasında yoğunlaşmıştır. Bu değişikliğin gözlemlenebileceği, sayısal verilerle test edilebileceği en uygun şehir olarak da İstanbul seçilmiştir. Gerek büyüklüğü gerekse Türkiye siyasetindeki ağırlığı ve önemi İstanbul'u incelemeye değer kılmaktadır. Öncelikle, yapılan hukuki düzenlemelerden en fazla etkilenen idari yapı olarak İstanbul Belediyesi'nin İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne dönüşmesi sonucu oluşan yeni durum, büyükşehirlerin tesisinin ardından değişen seçim sistemi ve belediyeçilik anlayışını anlamamıza yol açacaktır. Seçimlere katılım oranı, seçmenin değişen tercihleri ve adaylardan beklentileri, adayların vaatleri, halka yaklaşımı ve iktidar partisi olmanın olanaklarının kullanılmasıyla elde edilen avantajı ölçmek konusunda çalışmanın ağırlıklı bölümü bu şehrin belediye başkan adayının seçilme sürecine yoğunlaşmıştır. Bu şekilde, 12 Eylül sonrası İstanbul'da yapılan ilk yerel seçimlerin ülke genelinde hâkim olan siyasi atmosferden etkilenme oranı da ölçülebilecektir.

2. Yerel Seçimlere ve Yerel Yönetimlere İlişkin Düzenlemeler

1982 Anayasasının mimarı Kenan Evren, 12 Eylül öncesinde belediye yöneticilerinin kaynakları doğru kullanmadığını, dürüst davranmadıklarını ve yıkıcı ideolojik tesirler altında kaldıklarını, bu sebeple üzerlerine düşen görevleri yerine getiremediğini düşünüyordu. Buna ilişkin olarak anılarında; 12 Eylül'den önce Ankara ve İstanbul Belediyelerine önemli oranda devlet yardımı yapıldığını, kendi dönemlerinde bu yardımın kesildiğini, buna rağmen söz konusu belediyelerin kendi gelirlerinin arttığını, iki devre arasındaki farkın suistimal, ihmal ve örgütlere olan desteğin kesilmesinden ibaret olduğunu belirtmektedir.⁵ Hazırlanan anayasanın yerel yönetimlere ilişkin tavrı da bu görüşler çerçevesinde şekillenmiştir.

1982 Anayasası bir öncekinden farklı olarak yerel yönetim seçimlerinin beş yılda bir yapılmasını hükme bağlamış, *“büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri*

4 *Resmî Gazete*, Sayı: Mükerrer 18221, 14 Kasım 1983.

5 Kenan Evren, *Kenan Evren'in Anıları*, Milliyet Yayınları, C. 2, İstanbul, 1991, s. 391-392.

getirilebilir” diyerek büyükşehir belediyeleri kurulmasının önünü açmıştır. 1982 Anayasasında yer alan “*Belediyelere görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır*” ibaresi Evren’in yukarıda belirttiğimiz açıklamalarına denk düşmektedir. Anayasada, belediyelerin üzerindeki “*idari vesayet*” vurgulanmış, yerel yönetimlerin seçilmiş organları veya üyeleri hakkında kovuşturma veya soruşturma açılması halinde bu organ veya kişilerin yargı süreci kesinleşinceye kadar İçişleri Bakanlığı tarafından görevlerinden uzaklaştırılabileceği hükmü eklenerek⁶, merkezi idarenin yerel yönetimler üzerindeki tahakkümü somutlaştırılmıştır.

Yerel yönetimler hakkında yapılan düzenlemelerin ikinci faktörü olan ANAP, 1983 milletvekili genel seçimleri sonucu iktidara gelmiş bir partiydi. ANAP’ın parlamento içinde ve dışında olmak üzere iki muhalefet blokuyla mücadele etmesi gerekiyordu. Parlamento içindeki muhalefet bloğu, askerlerin desteğiyle kurulan, çoğunlukla AP içindeki küskünlerin yer aldığı Turgut Sunalp liderliğindeki MDP ve CHP’nin askerlerle uzlaşmış bir devamı olarak niteleyebileceğimiz Halkçı Parti’den oluşuyordu. Parlamento dışında ise 1983 seçimlerine girmesine izin verilmeyen AP’nin devamı Doğru Yol Partisi (DYP) ile bir kısım CHP’linin kurduğu Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP) yer alıyordu. Millî Selamet Partisi’nin (MSP) devamı Refah Partisi (RP) de parlamento dışındaki diğer partilerdendi. ANAP, 12 Eylül öncesindeki dört partiden de katılımlarla kurulmuş bir parti olduğu iddiasıyla dört eğilimi birleştirdiğini savunmuşsa da genellikle eski AP tabanına hitap ediyor, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve MSP’li eski politikacıları da içinde barındırıyordu. Siyaset yasağına rağmen perde gerisinde DYP’yi yöneten, kapatılan AP’nin lideri Süleyman Demirel, ANAP’ı kendine rakip görüyor, MDP’yi ise kendi bünyesinde eritmek istiyordu. SODEP ise kapatılan CHP’nin oylarını paylaştığı HP’yi kendisiyle birleşmeye zorluyordu.⁷ Sonuçta her partinin, rakip olarak ANAP’ın dışında, aynaya baktığında kendisini gördüğü düşman bir kardeş partisi bulunuyordu. Esasında 12 Eylül öncesi etkin olan dört parti, önce 12 Eylül rejimine⁸ karşı duruşları çerçevesinde bir blokta yer alıyor, aynı blok içerisindeki rekabetlerinin yanı sıra karşı blokta kendine benzeyen partiyle de bir mücadeleye girişiyordu. Bu karmaşık denklem içinde ANAP, parlamento dışındaki SODEP ve DYP’yi parlamento içindeki HP ve MDP’ye karşı bir sopa olarak kullanmaktan çekinmiyordu.

6 *Resmî Gazete*, Sayı: 17844, 20 Ekim 1982.

7 Hulusi Turgut, *12 Eylül Partileri*, ABC Ajansı Yayınları, İstanbul, 1986, s. 47-48.

8 “*12 Eylül rejimi*” kavramı ile sadece 12 Eylül 1980’den 6 Kasım 1983 seçimlerine kadar olan süreden ziyade Türkiye’de 80’li yıllar boyunca uygulanan, darbe döneminin şekillendirdiği siyasal ortam kastedilmektedir.

Yerel seçim tarihi ve yerel seçimlere katılabilecek partilerin belirlenmesine yönelik yasal düzenlemeler, ANAP'ın parlamento içinde ve dışında yer alan muhalefet partilerinin oylarını bölme amacı taşımaktaydı. İcazetli partiler olarak tanımlanan MDP ve HP'nin parlamento dışındaki rakipleri SODEP ve DYP'nin seçime katılımı, MDP ve HP'nin genel seçimlere oranla aldıkları oyların düşmesine yol açacak ve bu durum meclis içindeki konumlarını zayıflatarak ANAP için mücadele etmesi daha kolay bir parlamento içi muhalefetin oluşmasını sağlayacaktı. SODEP ve DYP oylarının MDP ve HP tarafından paylaşılması da bu iki partinin parlamento dışında etkin bir muhalefet yürütmesini ve 1983 seçimlerine katılamamaktan gelen mağduriyet algısının ortadan kalkmasını sağlayacaktı. Yerel seçim tarihinin erkene alınmasıyla da muhalefet partilerinin güçlü bir şekilde propaganda yapmalarının önü alınacak ve iktidara çok kısa bir zaman önce gelmiş ANAP'ın iktidar olmaktan kaynaklanan yıpranma etkisi azaltılacaktı.

ANAP'ın yukarıda belirtilen stratejisine uygun olarak, 1984 yılının başında yerel seçimlere ilişkin düzenlemeler meclis gündemine geldiğinde ilk tartışma seçimlerin 25 Mart 1984'te yapılmasına ilişkin olacaktır. MDP Milletvekili Kamran İnan kanunun görüşülmesi sırasında bir konuşma yaparak, seçimlerin kış koşullarının sürdüğü 25 Mart'ta yapılmasının sakıncalarını dile getirmiştir. Seçimlerin belirtilen tarihte yapılmasını; Halkın sandığa gitmesini engellemek, yeni kurulmuş partilerin seçimlere girmesini önlemek ve mart ayından sonra uygulamaya konacak tedbirlerle ekonomik anlamda olumsuz etkilenecek halkın hükümete tepkisinin sandığa yansımalarının önüne geçmek amacıyla yönelik olduğunu ileri sürmüştür. ANAP adına söz alan konuşmacılar ise yerel yönetim seçimlerine ilişkin muhalefet tarafından erken olarak nitelendirilen tarihin, düşünülenin tersine bir an önce demokratik kurum ve kuruluşların tesisini sağlayacağını, parlamento dışındaki partilerin de bu seçimlere girmesinin önünde bir engel bulunmadığını, muhalefetin esas rahatsızlık duyduğu noktanın bu olduğu konusunda birleşmişlerdir. HP adına konuşan Aydın Güven Gürkan da konuşmasının satır aralarında bu noktaya değinmiş, parlamento dışı muhalefete verilen önemin kendilerinden esirgendiğine yönelik bir sitemde bulunmuştur.⁹

ANAP'ın oylarıyla kabul edilen yerel seçimlere ilişkin kanun Cumhurbaşkanı Kenan Evren tarafından yeniden görüşülmek üzere Meclis'e iade edilmiştir. Evren iade gerekçesinde büyükşehir belediye meclislerinde temsil edilen ilçelerin üye sayılarıyla nüfusları arasındaki orantısızlığa dikkat çekmiş, yasada birtakım belirsiz ifadeler bulunduğunu ve bunun karışıklığa yol açabileceği üzerinde durmuştur. Muhalefet partilerinin de

9 TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem, 1. Yasama Yılı, Cilt: 1, 18. Birleşim, 5 Ocak 1984, s. 239-250.

üzerinde ısrarla durduğu kanunun geçici 5. Maddesi Evren'in de itirazlarından birini teşkil etmiştir. Kabul edilen yasada yer alan söz konusu madde hükümete kanun hükmünde kararname ile büyükşehir belediyesi kurma yetkisi vermektedir. Evren iade gerekçesinde bu konunun üzerinde durarak, büyükşehir belediyesi kurmanın Anayasaya göre kanunla düzenlenmesi gereken bir yetki olduğunu, bu yetkinin kanun hükmünde kararname yoluyla kullanılmasının Anayasaya aykırı olacağını savunmuştur.¹⁰ 18 Ocak'ta konuyu tekrar gündemine alan Meclis yine ANAP'ın oylarıyla Mahalli İdareler Seçimi Kanunu'nu aynen kabul etmiş,¹¹ kanun ANAP'ın istediği şekilde geçmiştir.

Yürürlüğe giren kanun önemli birtakım değişiklikler içeriyordu. Bir önceki kanundan farklı olarak il genel meclisi ve belediye meclisi üyelikleri için uygulanacak yüzde on seçim barajı, dikkat çeken değişikliklerdendir. Bu değişikliklerle söz konusu meclislere üye olabilmek için nispi temsil sistemine göre seçilmek yeterli olmuyor, aynı zamanda aday olunan partinin o seçim çevresinde oyların en az yüzde onunu alması gerekiyordu. Yüzde on barajı bağımsız adaylar için de geçerliydi. Siyasi partilerin merkezden atama yoluyla aday belirlemesini yasaklayan kanun, yapılacak ilk yerel seçim için uygulanmak üzere bu kurala bir istisna getiriyor, büyükşehir belediye başkan adayının merkezden atanmasını, diğer adaylıklar için ise il ve ilçe merkez idare kurullarını yetkili kılıyordu. Kanun, dört yılda bir yapılan yerel seçimlerin beş yılda bir yapılmasını da düzenliyordu.¹²

Kanunda; büyük şehirlerde büyükşehir belediyeleri kurulmasına ilişkin yetkinin kanun hükmünde kararname yoluyla hükümete verilmesine ilişkin bir madde de bulunuyor, henüz büyükşehir belediyeleri kurulmadan bu belediyelerin seçim çevresi, seçimle gelen organları ve bunların seçilme usulleri hüküm altına alınıyordu. Buna göre seçim çevresi şöyle belirlenecekti; “*Belediye hudutları içinde birden fazla ilçe bulunan büyük şehirlerde, büyük şehir belediye başkanı seçimi için, o şehir belediye hudutları bir seçim çevresidir. Büyük şehir belediye hudutları içinde kalan ilçelerin belediye başkanı ve belediye meclisi üyeleri seçimlerinde ise her ilçe bir seçim çevresidir.*” Kanun, büyükşehir belediye meclisi üyelerinin ise her ilçe belediye meclisinden seçilen üyelerin beşte birinin katılımıyla oluşturulacağını hükme bağlıyordu.¹³ Bir örnekle açıklamak gerekirse; daha önce İstanbul Belediyesi sınırlarında bulunan Kadıköy, bundan böyle Kadıköy Belediyesi olarak örgütleniyor, ayrı bir belediye başkanı ve belediye meclisine sahip

10 TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem, 1.Yasama Yılı, Cilt: 1, 21. Birleşim, 12 Ocak 1984, s. 290-292.

11 TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem, 1.Yasama Yılı, Cilt: 1, 23. Birleşim, 18.Ocak 1984, s. 394.

12 Resmî Gazete, Sayı: Mükerrer 18285, 18 Ocak 1984.

13 Resmî Gazete, Sayı: Mükerrer 18285, 18 Ocak 1984.

oluyor, aynı zamanda İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırlarında kabul edilerek, Kadıköy Belediye Meclisi üyelerinin beşte biri İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nin üyesi oluyordu. Yani Kadıköy Belediyesi ilk kademe belediyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ise Kadıköy Belediyesi ve diğer ilçe belediyelerini de kapsayan üst kademe belediye haline geliyordu.

Kanun yerel seçimlerde ilk defa uygulanacak bir cezayı da beraberinde getiriyordu. Buna göre, seçmen listesinde kayıtlı bulunduğu halde hukuki veya fiili bir mazereti bulunmayan seçmenlerin oy kullanmaması halinde 2.500 lira tutarında bir para cezası uygulanacaktı. Kanun, tıpkı milletvekili seçiminde olduğu gibi seçimde oy kullanabilmek için 21 yaşın tamamlanmış olması şartını aramaktaydı. Bu kanun çerçevesinde yapılacak ilk seçimin tarihi de 25 Mart 1984 olarak düzenlenmişti. Parlamento dışı muhalefetin yoğun itirazına konu olan ve seçime girecek partilerin seçimden altı ay önce büyük kongrelerini yapma şartı getiren hüküm bu kanunda yer alan “*Milletvekili Seçimi Kanununun 45 inci maddesi ile değişen 296 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 14'üncü maddesinin 4 ve 11 numaralı bentlerinde sözü edilen büyük kongresini yapmış olmaları şartı aranmaz.*” ibaresi ile ortadan kalkmış oluyordu.¹⁴ Böylece daha önce belirttiğimiz gibi ANAP Grubu, parlamento içindeki partilerin oylarını bölerek onları güçten düşürme planına uygun bir kanuni düzenlemeye imza atmış oluyordu. ANAP, Meclis'ten geçirdiği kanuni düzenlemeyle hem bir an önce askerlerin atadığı yerel yöneticilerden kurtulma söylemine uygun hareket ediyor hem de siyasi menfaatlerine uygun bir pozisyon almış oluyordu.¹⁵

Kanunun önemli maddelerinden biri de partilerin televizyondan propaganda faaliyetlerine ilişkin hükümlerin yer aldığı 35. maddeydi. Bu madde ile partilerin televizyondan propaganda yapmaları engelleniyordu. Böylece iktidar partisi televizyon dışındaki propaganda yöntemlerinden parasal gücü sayesinde faydalanmayı başaracak, bu imkâna sahip olamayan muhalefet partileri seçmene ulaşma konusunda sıkıntı yaşayacaklardı.¹⁶

Meclis içindeki muhalefet partilerinden HP ve MDP, yasayı Anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesine taşıdı. Anayasa Mahkemesi itirazı görüşerek yasanın tüm maddelerinin Anayasaya uygun olduğuna karar verdi ve itirazı reddetti.¹⁷

14 *Resmî Gazete*, Sayı: Mükerrer 18285, 18 Ocak 1984.

15 Süleyman Aşık, *Türkiye'de Demokrasinin Yeniden İnşası Sürecinde Anavatan Partisi (1983-1991)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2018, s. 136.

16 Ali Eşref Turan, *Türkiye'de Yerel Seçimler...*, s. 199.

17 “Yasa İptal Edilmedi”, *Milliyet*, 2 Mart 1984, s. 1.

Büyükşehir belediyelerinin kurulması, büyükşehir belediye başkanlığı ve büyükşehir meclislerinin belirleneceği seçimlerden sadece iki gün önce bir KHK ile gerçekleşti. KHK'nın ardından 3030 sayılı yasa, TBMM tarafından kabul edilerek yasalaştı. 195 sayılı KHK büyükşehiri, “*Belediye hudutları içinde birden fazla ilçe bulunan şehirler*”, ilçe belediyesini ise “*Büyük şehir belediye hudutları içinde kalan ilçelerde kurulan belediyeler*” olarak adlandırıyordu. Büyükşehirlerde büyük şehrin adını taşıyan “*büyük şehir belediyesi*” büyükşehir içindeki ilçelerde ilçenin adını taşıyan “*İlçe Belediyeleri*” kuruluyordu. KHK, büyükşehir belediyeleri ile ilçe belediyelerinin görevlerine de yer veriyordu. Nazım ve imar planları yapmak, yol ve meydanların bakım ve onarım işlerini yapmak, otogarlar kurmak ve işletmek, çevre ve yeşil alanları düzenlemek, sportif ve kültürel etkinlikler yapmak, gıda tahlilleri yapmak, mezarlıkları düzenlemek, çöplerin ve sanayi atıklarının arıtma işlerini yapmak, zabıta ve itfaiyenin eşgüdümlü çalışmasını sağlamak, büyükşehir dâhilinde ortak finansman ve yatırım gerektiren işleri planlamak. Kanun, diğer işleri ise ilçe belediyelerinin görevleri olarak saymaktadır.¹⁸ KHK, gerek görüldüğü takdirde ilçe belediyelerinin yukarıda belirtilen bazı hizmetleri yerine getirebileceğini belirtse de görüldüğü üzere büyükşehir belediyesi görevler ve yetkiler bakımından asli konumda yer almakta, ilçe belediyelerine “*diğer işler*” adı altında oldukça dar bir görev ve yetki alanı bırakmaktadır.

Büyükşehirin organları; Büyükşehir belediye meclisi, büyükşehir belediye encümeni ve büyükşehir belediye başkanı olarak sayılıyordu. Büyükşehir belediye meclisi, ilçe belediye meclisi üyelerinden oluşuyordu. Büyükşehir belediye encümeni, başkanın atadığı kişilerden oluşan bir tür yürütme organıydı. Başkan ise belediye başkanlarına verilen görev ve yetkilerin yanında ilçe belediyeleri ile eşgüdümü sağlamak yetkileriyle donatılmıştı. Büyükşehir belediyesinin seçilmiş organlarının üyeleri başkan da dâhil olmak üzere işledikleri bir suç nedeniyle haklarında işlem başlatılırsa İçişleri Bakanı tarafından geçici bir süre için görevinden uzaklaştırılabiliyordu. KHK, büyükşehirlerde başkan yardımcısı bulunmayacağını, bunu yerine başkan vekili ve genel sekretere yer vereceğini belirtiyordu. Genel sekreter; “*Hizmetlerin başkan adına, onun direktifi ve sorumluluğu altında yürütülmesini sağlamak üzere*” başkanın teklifi üzerine İçişleri Bakanı onayı ile göreve başlayabiliyordu.¹⁹ Daha önce yürürlükte bulunan 1580 sayılı Belediye Yasası, genel sekreterliğe yer vermediği gibi belediye başkanı vekilinin İçişleri Bakanı

18 *Resmî Gazete*, Sayı: 18350, 23 Mart 1984.

19 *Resmî Gazete*, Sayı: 18350, 23 Mart 1984.

tarafından onaylanmasına yer vermiyordu.²⁰ İçişleri Bakanının görevden alma yetkisi 1982 Anayasasında da yer alıyordu ve böylece kanun koyucu, kanun koyma yetkisini kendisine veren anayasal metinle uzlaştığını gösteriyor ve aynı düşünsel çizgide birleşiyordu. Sonraları ANAP ve Özal'a atfedilen “*demokrat*” payesi bu ve benzeri kanuni metin ve uygulamalarla geçerliliğini yitirmiş olmalıdır. İçişleri Bakanına verilmiş bu yetkiler günümüzde de uygulanmaya devam etmekte olup, yerel yönetimlerin üzerinde merkezi hükümetin vesayet gücünü somutlaştırmaktadır.

12 Eylül öncesinde belediye gelirlerine ilişkin ayrıntılı bir düzenlemenin yapılmamış olması ve belediyelerin merkezi hükümetten yardım dilenme durumunda bırakılması bu dönemde görev yapmış belediye başkanları tarafından sıklıkla dile getirilen sorunlardandı.²¹ 190 sayılı KHK her ne kadar 12 Eylül rejiminin ürünü bir metin olmakla malul ise de belediye gelirlerine ilişkin yapılan düzenlemeler yıllardır devam eden sorunlara yönelik ciddi düzenlemeler barındırıyordu. Buna göre, genel bütçe ve vergi gelirlerinden ayrılan pay, elektrik, havagazı, temizlik ve aydınlatma harçlarından alınan tutarın yüzde ellisi, yol, su ve kanalizasyon harcamalarından elde edilen katılma payları, kamu idarelerinin yardımları, iç ve dış borçlanmalar, tahvil gelirleri, şartlı ve şartsız bağışlar, büyükşehirle bağlı iktisadi kuruluşların karlarından alınan paylar büyükşehirin gelirlerini oluşturuyordu. Büyükşehir belediyelerinin bütçelerinin onayı ise yine bir merkezi yönetim organı olan vali tarafından onaylanacaktı.²² Böylece belediyeler en temel fonksiyonları olan bütçe yapma konusunda yine merkezi hükümetin vesayeti altına sokuluyor, mülki ve idari kurumlar arasında bir hiyerarşi sistemi benimseniyordu.

KHK ile o güne kadar büyükşehirlerde uygulanan belediye şubesi uygulamasına son veriliyordu. Bu itibarla aynı zamanda İstanbul Büyükşehir Belediyesinin sınırlarını da ortaya koymak üzere belediye şubesi uygulamasının irdelenmesi gerekmektedir. 1954 yılında kabul edilen “*İstanbul’un Birleşik İdaresinin Ayrılması Hakkında Kanun*” ile daha önce belediye daireleri olarak adlandırılan Fatih, Eminönü, Eyüp, Bakırköy, Beyoğlu, Şişli, Sarıyer, Beşiktaş, Üsküdar, Kadıköy, Beykoz, Zeytinburnu ve Adalar belediye şubesi olarak tanımlanarak başlarına birer şube müdür tayin edilmiş,²³ 1963 yılın-

20 *Resmî Gazete*, Sayı: 1471, 14 Nisan 1930. 12 Eylül öncesinde parti tüzüklerine göre parti il başkanlarının Belediye başkanı vekili olarak görev alabilmeleri bu düzenlemeyi gerekli kılmış olmalıdır. 1973-1977 yılları arasında CHP İstanbul İl Başkanı olan Aytekin Kotil, aynı zamanda CHP'nin belediye meclis grubunun başkanlığı ve belediye başkan vekilliğini birlikte yürütmüştü. Belediye Başkanı Ahmet İsvan'ın görevde olmadığı sırada kendisine vekâlet eden Kotil'in bazı uygulama ve demecleri İsvan'ı rahatsız edecek boyuta ulaşmıştı. Özcan Çölük, *İstanbul Belediye Başkanlığı Seçimleri...*, s. 253.

21 Özcan Çölük, *İstanbul Belediye Başkanlığı Seçimleri...*, s. 39,188,223,290.

22 *Resmî Gazete*, Sayı: 18350, 23 Mart 1984.

23 *Resmî Gazete*, Sayı: 8661, 18 Mart 1954.

da Gaziosmanpaşa ilçe yapılarak İstanbul Belediyesi sınırlarında on dördüncü belediye şubesi de kurulmuştu.²⁴ İstanbul Belediyesi dışında olmakla birlikte İstanbul mülki sınırında yer alan birçok belediye 1981 yılında İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığının bir bildiriyle İstanbul Belediyesine bağlandı. Bu işlem sırasında bazı belediyeler şube belediyelerine bağlanırken bazıları doğrudan İstanbul Belediyesine dâhil edildi. Küçükçekmece, Güngören, Pendik, Kartal, Maltepe, Bayrampaşa, Kâğıthane, Ümraniye ve Kocasinan il belediyesine bağlı belediye şubeleri haline getirilerek İstanbul Belediyesi sınırları 275 kilometrekareden mücavir alanlarla birlikte 1629 kilometrekareye yükseldi. 1984 yılındaki düzenlemenin ardından şube belediyeleri yerine alt kademe ilçe belediyeleri modeline geçilince İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içindeki ilçe belediyeleri şu şekilde sıralanıyordu: Adalar, Bakırköy, Beşiktaş, Beykoz, Beyoğlu, Eminönü, Eyüp, Fatih, Gaziosmanpaşa, Kadıköy, Kartal, Sarıyer, Şişli, Üsküdar, Zeytinburnu.²⁵

3. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Seçim Süreci

Yerel seçimlere ilişkin seçim kanunu ve büyükşehir kurulmasına ilişkin kanuni düzenlemelerin ardından sıra yerel seçimlere gelmişti. Seçim dönemine ilişkin ilk pürüz, yerel seçimlere ilişkin kanunun geçici maddesinde yer alan bir hüküm gereği partilerin televizyondan propaganda yapmalarının önüne geçilmesidir. Bu sorunun partiler arasında adalet duygusuna zarar verecek ölçüde ortaya çıkması üzerine TRT’de “*Mahalli İdareler-Sorunları ve Çözümleri*” adlı bir program, parti temsilcilerine söz hakkı vererek, seçmene ulaşmakta zorluk çeken partilerin bu sıkıntısını gidermeye yönelik bir çalışma başlatmıştır. Kuşkusuz böyle bir girişim ANAP iktidarından bağımsız olarak TRT’nin inisiyatifinde gerçekleştirilmiş değildir. Ancak parti temsilcileri bu programda istediklerini serbestçe söyleyememekte, mahalli seçimlerin dışında konuştukları gerekçeyle konuşmaları tekrarlatılmaktadır. DYP ve MDP’li temsilcilerin konuşmaları bu gerekçeyle tekrar edilmiştir. Programda ANAP adına konuşan Ankara belediye başkan adayı Mehmet Altınsoy’un mevcut gecekonduları yıkmayacaklarını belirtmesi,²⁶ bütün seçim dönemi boyunca tartışılan bir konu olarak seçim sonuçları üzerinde dahi etkili olmuştur. Altınsoy’un sözlerine paralel olarak mart ayında bir açıklama yapan İmar Bakanı Safa Giray, çok yakında İmar Affı Kanununun çıkarılacağını ve gecekondu

24 *Resmî Gazete*, Sayı:11496, 4 Eylül 1963.

25 Tarkan Okyay, “Büyük İstanbul Tarihi”, *Tanzimat’tan XXI. Yüzyıla İstanbul’un Yönetimi*, ed. Coşkun Yılmaz, İBB Kültür A.Ş., İstanbul, 2015, s. 199.

26 “Altınsoy: Yapılmış Gecekondulara Tapu Verilecek”, *Cumhuriyet*, 14 Şubat 1984, s. 1.

bölgelerinde oturanlara tapu tahsis belgesi verileceğini açıklamıştır.²⁷ İktidar partisinin gecekondulara yönelik bu düzenlemelerinin, gecekondularda oturan seçmenin tercihini ANAP'a kaydıracağına şüphe yoktur. Özellikle büyükşehirlerde yoğunlaşan gecekondular nüfusu seçim sonuçlarına önemli oranda etki edeceğinden muhalefet partileri de seçim süreci boyunca ANAP'ın bu hamlesine cevap verecek nitelikte söylemlerini sıklaştırmışlardır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi ANAP, aynı oy tabanına sahip partileri seçime sokarak hem parlamento içi hem parlamento dışı partilerin oylarını bölmeyi hem de 1983 seçimlerinde elde ettiği başarıyı tekrarlamayı istiyordu. Partinin iktidarda bulunması ve İstanbul'da kazanılacağına kesin gözüyle bakılması aday adaylarının sayısının bir hayli fazla olmasına sebep olmuştur. Öyle ki adaylık için adı geçen isimler arasında Sakıp Sabancı²⁸ dahi vardır.²⁹ Birçok isim arasından yapılan değerlendirme sonucunda ANAP'ın adayı Bedrettin Dalan³⁰ olarak belirlenmiştir. Adaylığının gerçekleşmesini “görev verildi, kabul ettik” sözleriyle ifade eden Dalan, “İstanbul'a âşık” olduğunu belirtiyor, bu aşk olmazsa belediye başkanı olunmayacağını iddia ediyordu. İyi bir organizasyonla sorunların üstesinden geleceğini söyleyen Dalan, alt kademe belediyelerinin kendi partisinden olmaması durumunda dahi onlara adaletle davranacağını ifade ediyordu. Dalan'ın adaylığını açıkladığı günlerde henüz 195 sayılı KHK yayınlanmamıştı. Kendisine bu durum hatırladığında kararname henüz çıkmaya da yapılacak düzenlemenin bütün modern dünya kentlerinde uygulanan sistemin Türkiye'ye getirilmesini sağlayacağını, belediyelerin şu an birbirinden bağımsız hareket ettiğini, oluşturulacak yapıyla büyükşehir belediyesinin yapılacak işleri üst düzeyde planlayacağını söylüyordu. İstanbul'un ihtiyacı olan hizmetleri anket yöntemiyle belirleyeceklerini, halkın önceliklerine göre hareket edeceklerini söyleyen Dalan, belediye başkanlığını “baba” olarak gördüğünü söylüyor, babanın evlatlarına danışmadan karar almaması gerektiği üzerinde duruyordu. Bu dönemde kamuoyunun beklentisi İstanbul'a metro yapılması idi. Buna karşılık Dalan, yukarıda belirtildiği gibi, metronun halk tarafından gerekli görülüp görülmediğine yönelik anketler sonrasında buna ilişkin bir karar verileceğini belirtiyordu.³¹

27 “Gecekondulara Tapu Belgesi Seçimden Önce Verilecek” *Milliyet*, 10 Mart 1984, s. 3.

28 Sabancı, ANAP listesinden bağımsız aday olarak girmesinin mümkün olması halinde seçime katılabileceğini belirtmişse de Özal bu öneriye sıcak bakmamıştır. “Sabancı: ANAP Bağımsız Aday Gösterseydi Tüm Sorunları Çözerdim”, *Cumhuriyet*, 14 Şubat 1984, s. 7.

29 Üç Büyük Kentin Başkan Adayları Belirleniyor”, *Cumhuriyet*, 3 Şubat 1984, s. 7.

30 Dalan 1939 yılında Eskişehir'de doğmuş, ilk, orta ve lise tahsilini Aydın'da tamamlamış, İstanbul Teknik Üniversitesi Elektrik Bölümünden mezun olmuştur. Mezun olduktan sonra bir süre demiryollarında çalışan Dalan, çeşitli özel sektör çalışmalarından sonra tekstil alanında faaliyet gösteren birçok şirkete sahip bir girişimciydi. “Bedrettin Dalan: Ben İstanbul'a Aşığım”, *Cumhuriyet*, 16 Şubat 1984, s. 7.

31 “Bedrettin Dalan: Ben İstanbul'a Aşığım”, *Cumhuriyet*, 16 Şubat 1984, s. 7.

ANAP, ülke genelinde ve İstanbul’da seçimleri kazanacağına kesin gözüyle bakıyor, Özal da bu inancını sık sık ifade etmekten çekinmiyordu. Parlamento dışı muhalefetin seçimlerde yüzde ellinin üstünde oy almasının bir erken seçimi zorunlu kılacağına yönelik görüşe karşı Özal, son derece emin bir tavırla “*erken seçim isteyen avucunu yalasin*” sözleriyle halkın iki ay önce verdiği iktidarı bu kadar kısa bir zaman içinde ellerinden almayacağına yönelik bir güven duygusuyla hareket ediyordu.³² Zira mart ayı içinde yapılan anketler de seçimlerden ANAP’ın birinci parti olarak çıkacağını, İstanbul’da da Dalan’ın kazanacağını işaret ediyordu.

ANAP gazetelere verdiği seçim ilanlarında iktidarda olmanın avantajıyla belediyelere hizmet götürecektir partinin kendileri olduğunu vurguluyor, Dalan’ın yanında büyükhire bağlı ilçe belediyelerinin de kendi partisinden olması gerektiğine yönelik bir söylem geliştireyordu. İlanlarda aday isminin ardından vurgulanan “...*seçin ki hizmet gerçekleşsin*” veya “*başı gövdeden ayırmayın*”³³ başlıkları bu amaca yönelik olarak kurgulanmıştı. ANAP’ın ilanları bunun yanında belediyelerin sorunlarına yer veriyor, çöp, temizlik, ulaşım, yol, yeşil alan ve çevre sorunlarına ANAP’lı belediye başkanlarının çözüm bulacağını iddia ediyordu. Parti ayrımını bir kenara bırakmak gerektiğini savunan ilanlarda “*gerçekçi olalım*” başlığı altında bu sorunlara ANAP’ın “*akılcı iş bitirici, yapıcı yönetiminin*” çözüm olacağı savunuluyordu.³⁴

Parlamento dışı muhalefetin önemli partilerinden SODEP, seçimleri CHP’nin gerçek mirasçısı olduğunu ispatlamak ve alacağı yüksek oylarla ANAP’ı erken seçime mecbur etmek için bir fırsat olarak görüyordu. ANAP’ta olduğu gibi SODEP’te de adaylık için yoğun bir rekabet yaşanıyor. Adaylık için en çok öne çıkan isim eski İstanbul Belediye Başkanı Aytekin Kotil’di. Bazı SODEP’li yöneticiler seçime çok az bir zaman kaldığı için Kotil’i aday göstereceklerini söylüyorlardı.³⁵ Kotil ilk günlerde bu iddialara karşı çıkıyor, henüz kararname çıkmadan adaylık başvurusunda bulunmasının söz konusu olmayacağını belirtiyordu.³⁶ Bu arada HP de Kotil’in kendi partilerinden aday olmasına sıcak bakacağına yönelik mesajlar veriyordu.³⁷ Şubat ayına gelindiğinde adı ön plana çıkan iki kişi daha vardı. Kotil’den çok daha önce İstanbul Belediye Başkanlığı yapmış olan Necdet Uğur ve 1989 seçimlerinde belediye başkanı olacak Nurettin

32 “Erken Seçim İsteyen Avucunu Yalasin”, *Milliyet*, 4 Mart 1984, s. 1.

33 “Turgut Özal’ın Bakırköylülere Mesajı”, *Milliyet*, 18 Mart 1984, s. 8.

34 “Kentimizi, Kendimizi Kime Emanet Etmeliyiz?”, *Milliyet*, 20 Mart 1984, s. 6.

35 Hakkı Uyar, *Karadenizli Bir Politikacı- Aytekin Kotil*, Anka Yayınları, İstanbul, 2014, s. 357.

36 “Kotil: Adayım Demedim”, *Cumhuriyet*, 9 Ocak 1984, s. 7.

37 “Kotil Bizim de Adayımız Olur”, *Cumhuriyet*, 17 Ocak 1984, s. 7.

Sözen.³⁸ Buna rağmen adı daha önce gündeme gelmeyen Korel Göymen ve AYTEKİN Kotil aday olmak için başvuruda bulundular. SODEP Genel Başkanı Erdal İnönü'nün bir araştırma şirketine yaptırdığı anket sonuçlarına dayandırdığı, “*seçmenin İstanbul'da eski isimleri değil, yeni bir ismi tercih ettiği*” iddiası, SODEP'in adayının Korel Göymen olmasını sağladı.³⁹ İnönü'nün seçiminde etkili olan etkenlerden biri de Kotil'in kapatılan CHP içinde etkin olan bir hizbin önemli bir temsilcisi olmasıdır. İnönü bu seçimiyle halkın beklentisini⁴⁰ karşılamış olmakla birlikte hizip kavgalarından kaçınmak istemiş olmalıdır.

SODEP adayı Korel Göymen⁴¹ adaylığının açıklanmasından sonra verdiği ilk demeçte Kotil'in desteğine ihtiyacı olduğunu vurgulayarak parti içinde etkin olan Kotil taraftarlarının kendisine karşı tavrı almasını engellemeye çalışmıştır. Kotil ise aynı gün sitem dolu bir konuşma yaparak parti örgütünün kendisini tercih ettiğini, Genel Merkezin kendisini aday göstermemekle halkın ve örgütün isteklerini görmezden geldiğini savunmuştur.⁴² İlerleyen günlerde partinin önde gelen isimlerinin organize ettiği bir toplantıda bir araya gelen Göymen ve Kotil partinin başarısının önemli olduğu konusunda uzlaşmışlar, Göymen, Kotil'den “*kesin destek sözü*” almıştır.⁴³

Göymen 1973-1977 döneminde belediye başkanlığı yapmış Ahmet İsvan ve 1989-1994 döneminde belediye başkanlığı yapacak olan Nurettin Sözen ile benzer bir biçimde “*insanın önceliğine*”⁴⁴ vurgu yapan bir kampanya yürüteceğinin sinyallerini vermektedir. “*İstanbul'u İstanbullularla birlikte yönetmek gereklidir*” diyen Göymen, o güne kadar başarısız olduğunu söylediği belediyenin “*halka inmesi*” hedefini gerçekleştireceği iddiasındaydı. Daha önce belirttiğimiz metro yapımı konusu Dalan gibi Göymen için de halkın ulaşım alanındaki öncelikleri doğrultusunda belirlenecekti. Bununla birlikte kent değişik ulaşım araçlarının bütünleşmesine yönelik düşünceleri de mevcut olan Göymen, tek biletle raylı sistem de dahil olmak üzere bütün vasıtaların kullanılabilirliği bir yapı düşünüyordu. Daha da ötesi buna ilişkin finansmanın belediye tarafından

38 “SODEP'te Adaylar”, *Cumhuriyet*, 3 Şubat 1984, s. 7.

39 Erdal İnönü, *Anılar ve Düşünceler*, C. 2, Yorum Kitapları, İstanbul, 1998, s. 405.

40 İnönü'nün bahsettiği anketin gerçeği yansıtmadığı, aynı tarihlerde yapılan başka anketlerde Kotil'in aday olması halinde kazanabileceğine yönelik iddialar da mevcuttur. Hakkı Uyar, *Karadenizli Bir Politikacı...*, s. 362.

41 1942 yılında İstanbul'da doğan Göymen, ODTÜ Kamu Yönetimi Bölümü mezunuydu. Yurtdışında yüksek lisans ve doktora eğitimi gördükten sonra ODTÜ'de öğretim görevlisi olarak çalışmaya başlayan Göymen, kısa bir süre Ankara Belediye Başkan Yardımcılığı yapmıştı. Göymen, yerel yönetimler üzerine yaptığı bilimsel yayınlarla dikkat çeken bir adaydı. “Korel Göymen: Kotil'in Desteğine Muhtacam”, *Cumhuriyet*, 16 Şubat 1984, s. 7.

42 “Halkın ve Örgütün İsteklerinin İtibar Göreceğini Sanıyordum”, *Cumhuriyet*, 16 Şubat 1984, s. 7.

43 Hakkı Uyar, *Karadenizli Bir Politikacı...*, s. 368.

44 Nurettin Sözen, *İnsana ve Demokrasiye Adanmış Bir Hayat... Nurettin Sözen*, Yayına Hazırlayanlar: Ş. Aslan-H. Kurtuluş. İstanbul, Doğan Kitap, 2014.

karşılanabileceği iddiasını taşıyor olmasıdır. Göymen'in iddialı olduğu diğer bir konu ise seçimi kazanacağına olan inancıdır.⁴⁵

SODEP'in büyükşehirler için hazırladığı yerel yönetim programı mart ayı içinde kamuoyuna açıklandığında dikkat çeken bazı vaatler sıralandığı görülmektedir. Programın gecekonduları ele aldığı bölümünde bu bölgelerin kentle bütünleşmesine, alt yapı sorunlarının çözülmesine ve toplu konut yapımına ağırlık verileceğine yönelik mesajlar yer alıyordu. Ulaşım konusunda ise otobüs filolarının arttırılması, raylı ulaşım ve özellikle metro yapımına ağırlık verilmesi konuları işleniyordu. SODEP'in kazandığı belediyelerde halkın temel ihtiyaç maddelerine yönelik ihtiyacı göz önünde bulundurularak, başta ekmek olmak üzere bu tip ihtiyaçların fiyatlarının indirileceği vurgulanıyordu.⁴⁶ Gecekondu sorunu SODEP için oldukça hassas bir konuydu. İktidarın gecekondulara af getireceğini, tapu tahsis belgeleri vereceğini açıklamaları bölge sakinlerinin ANAP'a meyletmesine zemin hazırlayabilirdi. Bu durumu gören Göymen sık sık gecekondu bölgelerine ilişkin açıklamalarda bulunuyor, tapu tahsis belgelerinin hukuki bir geçerliliği olmayacağını savunuyordu.⁴⁷ ANAP'ın gazetelere verdiği seçim ilanlarının bir benzeri SODEP tarafından da veriliyordu. İktidar partisinin ilanlarda "hizmet" üzerine yoğunlaşan vurgusu SODEP'te yerini "demokrasi" vurgusuna bırakıyordu. Çeşitli meslek gruplarına seslenen ilanlarda "haklarınızı savunabilmeniz için demokrasi, demokrasi için SODEP."⁴⁸ sloganı dikkat çekiyordu.

HP, 12 Eylül rejimini CHP'nin devamı olmadığına ikna etmiş,⁴⁹ böylece 1983 milletvekili seçimlerine bazı üyeleri veto edilmiş olmasına rağmen girebilmişti. Bununla birlikte kadroları ve görünüşü itibarıyla CHP'nin devamı olduğuna şüphe yoktur. Bir bakıma CHP'nin rejim tarafından "icazet" almış, kısmen sağa daha yatkın görünüşlü bir devamıydı.⁵⁰ En büyük rakibi ise kendisi gibi CHP'nin ardılı görünümündeki SODEP'ti. Yerel seçimler CHP'nin gerçek mirasçısının kim olacağını gösterecekti. HP'nin alacağı kötü bir sonuç merkez soldaki yerini SODEP'e kaptırmasının yanında Meclis içindeki meşruiyetini ve dolayısıyla ANAP'a karşı olan konumunu etkileyecekti. Yukarıda belirtildiği gibi İstanbul için bir dönem Aytekin Kotil seçeneğini gündeme getirmiş olması

45 "Korel Göymen: Kotil'in Desteğine Muhtacım", *Cumhuriyet*, 16 Şubat 1984, s. 7.

46 "Büyük Kentlerde Raylı Ulaşım veya Metroya Geçilecek", *Milliyet*, 3 Mart 1984, s. 6.

47 "Göymen: Gecekondular Seçim Malzemesi Yapılmamalı", *Milliyet*, 18 Mart 1984, s. 4.

48 "SODEP'e Evet", *Milliyet*, 18 Mart 1984, s. 8.

49 Kenan Evren, *Kenan Evren'in Anıları*, C. 4, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1991, s. 210.

50 Necdet Calp, "SODEP'te aşırılar toplanıyor" derken, partinin diğer yöneticileri "Lenin'in posterleri altında toplananlar SODEP'e girdi" suçlamasında bulunabiliyorlardı. "HP'li Şardağ: Lenin'in Posterleri Altında Toplananlar SODEP'e Girdi", *Cumhuriyet*, 2 Şubat 1984, s. 7.

hem kısmen azalan rejim baskısına karşı CHP kimliğini yeniden ön plana çıkarmak hem de bu yolla SODEP'e gidecek oyları geri kazanmak için olmalıdır. Bu düşüncelere rağmen kamuoyunda çok fazla tanınmayan İstanbul İl Başkanı Niyazi Yurtseven'in aday gösterilmesi seçmen desteğinin olduğu kadar başkan adaylarının da tercihlerini SODEP'ten yana kullanmalarıyla ilgilidir.

Adaylığının açıklanmasının ardından İstanbul ile ilgili projelerinden bahseden Yurtseven,⁵¹ yapılması gereken öncelikli işin metro olduğunu söylüyordu. Yurtseven'e göre, metroyu yapan başkanın heykeli dikilirdi.⁵² Yurtseven, ilk etapta kendisinin yerine düşünülen Kotil'e yönelik olduğu düşünülen eleştirilere de yer veriyor, 1970'li yıllarda belediye başkanlığı yapmış İsvan ve Kotil'i isimlerini vermeden kente yeterli hizmeti vermemekle suçluyordu. Çevreye önem vereceğini, yeşil alanlar yaratacağını, kreş ve bakımevleri kuracağını, güzel sanatlara destek olacağını söyleyen Yurtseven, belediyelerin devletin el atmadığı her işi yapması gerektiğini dile getiriyordu. Yurtseven, belediyenin mali durumunu iyi görmüyor, buna rağmen bazı hizmetleri yerine getirmek için çok fazla paraya ihtiyaç olmadığını öne sürüyordu. Gecekondu bölgelerinin sorunlarını dile getiren Yurtseven, buralara toplu taşıma hizmetlerinin girmediğini, yollarının bozuk olduğunu, su ihtiyaçlarının karşılanmadığını söylüyor ve bu noktada da eski belediye yönetimlerini suçluyordu.⁵³ Yurtseven seçim kampanyasını başlattıktan sonra yaptığı açıklamalarda “*holding basını*” olarak nitelediği ana akım gazetelerin kendilerine yer vermediğini iddia etmekteydi.⁵⁴

12 Eylül öncesi partilerinden kapatılan MSP'nin devamı olan RP, İstanbul'da belediye başkan adayı olarak Hasan Aksay'ı belirledi. Aksay 1965 seçimlerinde AP Milletvekili olarak Meclis'e girmiş, 1973 ve 1977 döneminde ise MSP'den milletvekili seçilmişti. Aksay'ın halkı yönetime katmaktan bahseden başkan adayı olarak öne çıkıyordu. Bu katılımı nasıl yapacağını somut projelerle anlatan Aksay, forum şeklinde tüm

51 1936 yılında İstanbul'da Doğan Yurtseven, Haydarpaşa Lisesi'ni bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun olmuş, PTT Hastanesi başhekimliği ve sağlık bakanlığında müsteşar olarak görev yapmıştı. Aday olduğu günlerde serbest hekimlik yapmaktaydı. “Yurtseven: Metro İçin, İlk Harcı Koyan Belediye Başkanının Heykeli Dikilir”, *Cumhuriyet*, 15 Şubat 1984, s. 7.

52 CHP'li belediyelerin heykel yapımına verdikleri önem ile ilişkili günümüzde de süren tartışmaların veya buna benzer bir algının o günlerde tam tersi olduğunu gösterir biçimde muhabirin Yurtseven'e yönelttiği “*akıllı belediye başkanı heykel diker akılsız belediye başkanı kanalizasyon yapar diye bir söz vardır. Siz seçilirseniz hangisini yapmayı düşünüyorsunuz?*” sorusuna Yurtseven, “*Aslında biliyorsunuz sosyal demokratlar güzel sanatlara da birazcık önem verirler. Sadece heykel dikmek değil. Bunun yanında kentin güzelleşmesine yani sanatsal faaliyetlere katkıda bulunmak gerekir*” cevabı vermektedir. “Yurtseven: Metro İçin, İlk Harcı Koyan Belediye Başkanının Heykeli Dikilir”, *Cumhuriyet*, 15 Şubat 1984, s. 7.

53 “Yurtseven: Metro İçin, İlk Harcı Koyan Belediye Başkanının Heykeli Dikilir”, *Cumhuriyet*, 15 Şubat 1984, s. 7.

54 “Yurtseven: Basın Sesimizi Duyurmuyor”, *Cumhuriyet*, 14 Mart 1984, s. 7.

halkın katılacağı toplantılar tertip edeceğini savunuyordu. İstanbul'a metro yapılması Aksay'ın da en önemli vaadiydi. Aksay'a göre İstanbul Belediyesi'nin bütçesi metronun finansmanını karşılayabilecek boyuttadır. İstanbul'un hizmet beklediğini, yağmurda yolların halinin çok kötü olduğunu, otobüs seferlerinin çok az olduğunu ve insanların suya ulaşamadığını söyleyen Aksay, seçilirse bu sorunların üstesinden geleceğini iddia ediyordu.⁵⁵ Seçim çalışmalarını başlatan Aksay'ın en dikkat çeken sözlerinden biri 12 Eylül öncesi CHP'li belediyelerin dile getirdiği ve uygulamaya çalıştığı “toplumcu belediyecilik” anlayışının İslami bir biçimde yorumlanması sayılabilecek “bir mahallede bir tek aç varsa o mahallede hiç kimsenin tok olmaması gerektiğine inanıyoruz” açıklamasıdır.⁵⁶

12 Eylül rejimi tarafından iktidar olması için kurulan MDP, 1983 seçimlerinde istediğini elde edememiş ancak üçüncü parti olabilmisti. MDP, suni bir partiydi, iktidar için kurulmuş olduğundan muhalefet becerileri oldukça sınırlıydı ve olası bir erken seçimde Meclis dışı kalacağına kesin gözüyle bakılıyordu. 1984 yerel seçimleri de MDP'nin ilk defa parlamento dışındaki rakipleriyle karşılaşacağı bir sınav olacaktı. MDP de tıpkı HP gibi oylarını korumak, en azından ülke çapında barajı geçebilecek oranda oya sahip olduğunu göstermek istiyordu.

İstanbul gibi kamuoyunun ilgisini çeken bir belediye başkan adaylığı için MDP oldukça düşük profilli bir aday belirlemiştir. Recai Dıblan, Çelik Gülersoy ve Seyfi Basa'nın da adı geçmesine⁵⁷ rağmen belediye başkanlığı için Erdoğan Celasun'u⁵⁸ aday göstermiştir. Erdoğan Celasun, ilk açıklamasında yerel yönetimler yasasını eleştirmiş ve bu alanda yaşanan belirsizliğe dikkat çekmiştir.⁵⁹ Celasun, Haşim İşcan'ı örnek alan bir belediye başkanı adayı görünümündedir. Bunun yanında belediye ve merkezi hükümet ilişkilerinde merkezi hükümetin yardımına muhtaç bir belediyecilik anlayışından taraf olduğunu ve belediyenin yapacağı icraatlarda merkezi hükümetin katkısını beklediğini belirtmiştir. Böyle bir beklenti partisi iktidarda olmayan bir belediye başkanı için elbette sorun teşkil edecektir. İlerleyen günlerde parti yöneticilerinden Doğan Kasaroğlu bu ilişkinin farkına varmış olsa gerek ki Celasun ile birlikte yaptıkları bir açıklamada

55 “Hasan Aksay: Seçilirsem Halk Yönetime Katılacak”, *Cumhuriyet*, 17 Şubat 1984, s. 7.

56 “Anakent Adayları”, *Cumhuriyet*, 16 Mart 1984, s. 7.

57 Kaan Gaytancıoğlu, *Türk Siyasal Yaşamında Hüsamettin Cindoruk*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2020, s. 107.

58 Yüksek Mimar Erdoğan Celasun, İstanbul'un eski belediye başkanlarından Haşim İşcan döneminde Belediye İmar ve Planlama Müdürlüğü yapmıştır. Köy işleri Bakanlığı Müsteşarlığı görevinde de bulunan Celasun, 1983 milletvekili seçimlerine MDP'nin İstanbul listesinden katılmış fakat seçilememiştir. “Celasun: Belediye Şeffaf Hale Gelecek”, *Cumhuriyet*, 28 Şubat 1984, s. 7.

59 “MDP'li Celasun: Kör Uçuşu Yapan Uçağın Pilotu Gibiyiz”, *Cumhuriyet*, 22 Şubat 1984, s. 7.

“belediye başkan adayları seçilsin de hükümet yardım etmesin alınlarını karışlarım”⁶⁰, demek zorunda kalmıştır. İstanbul’un sorunlarını ulaşım ve gecekondular olarak belirleyen Celasun, İTÜ’nün hazırladığı mastır planına uygun olarak metronun da dâhil olduğu bir ulaşım paketinden bahsetmiş, gecekondular sorununun ise hükümetin öngördüğü gibi tapu tahsis belgeleri dağıtmak yoluyla çözülemeyeceğini öne sürmüştür. Çözüm ise kırdan kente göçü önleyecek tedbirler almaktır.⁶¹ Celasun’un seçim kampanyası oldukça sönük geçmiş, halk nazarında beklediği ilgiyi görememiştir. Bununla birlikte kızının SODEP’e katılması seçim vaatlerinden ve kampanyasından daha fazla ilgi çekmiştir.⁶²

DYP, kapatılan AP’nin genel başkanı Süleyman Demirel’in 12 Eylül rejimi tarafından siyasetten yasaklı olması sebebiyle başkanlığını Yıldırım Avcı’nın yaptığı bir partiydi. Bununla birlikte partiyi perde arkasında Demirel yönetiyordu. ANAP’ın AP’nin mirasına konmak istediğini ve emanet olarak ANAP’a verilen oyları geri almak arzusunun her fırsatta tekrarlayan parti için yerel seçimlerin iki yönden önemi vardı. Birincisi AP ve merkez sağın gerçek temsilcisinin kendisi olduğunu ispatlamak, ikincisi ise Meclis’te bulunmamasına rağmen meşru bir parti olarak siyaset sahnesindeki yerini alarak ANAP’ı kendisinin de katılabileceği bir erken seçime zorlamak. Özellikle İstanbul’da bu amacı gerçekleştirmek için güçlü bir adaya ihtiyacı olduğunu bilen DYP; Ağâh Oktay Güner, Ekrem Ceyhan, Hande Süer, Seyfi Bursa, Orhan Keçeli, Hayri Ürgüplü, Kemal Aydınlioğlu,⁶³ Kemal Alemdaroğlu, Halit Narin⁶⁴ gibi isimlerin arasından Hüsamettin Cindoruk’u⁶⁵ aday göstermiştir.

“İstanbul kazanırsa Türkiye kazanır” sloganıyla seçim çalışmalarını yürüten Cindoruk, geçmiş belediye yönetimlerinin İstanbul’a kalıcı hiçbir eser bırakmadığını savunuyor, İstanbul’u içinde şehirlilerin yaşadığı bir köye benzetiyordu. Metro konusu Cindoruk’un da gündemindeydi. Dalan’ın metro yapıldıktan sonra özelleştirilmesini savunan “metroyu satar yaparım” anlayışına karşı olan Cindoruk’a göre Dalan ve ANAP’ın savunduğu liberalizm çağdışıdır ve “siyasi liberalizmi öğrenseler daha iyi olur.” Görüldüğü üzere belediye başkanlığından ziyade ortamı bir genel seçim

60 “Celasun: Politika Değil İş Yapacağız” *Cumhuriyet*, 24 Mart 1984, s. 15.

61 “Celasun: Belediye Şeffâf Hale Gelecek”, *Cumhuriyet*, 28 Şubat 1984, s. 7.

62 “MDP İstanbul Adayının Kızı SODEP’e Girdi”, *Cumhuriyet*, 20 Mart 1984, s. 10.

63 Kaan Gaytancıoğlu, *Türk Siyasal Yaşamında Hüsamettin Cindoruk...*, s. 107.

64 “İstanbul İl Başkanı Keçeli Bayanlara Seslendi...”, *Cumhuriyet*, 7 Şubat 1984, s. 7.

65 1933 yılında İstanbul’da doğan Cindoruk, Yassıada yargılamaları sırasında Demokrat Parti’nin üst düzey yöneticilerini savunan avukatlardan biriydi. Siyasal yaşamına DP’de başlayan Cindoruk, 1973 yılında Demokratik Parti İstanbul İl Başkanlığı ve ardından AP İstanbul İl Başkanlığı görevinde bulunmuştu. 1983’te Zincirbozan’da zorunlu ikamete tabi tutulmuş, DYP’nin de kurucuları arasında yer almıştır. Kaan Gaytancıoğlu, *Türk Siyasal Yaşamında Cindoruk...*, s. 30-106.

atmosferine sokmak konusunda çalışmaktadır. “*Bu seçim, her zamankinden farklı bir anlam taşıyor. Demokrasiye inananlar olarak Türk seçmeninden güvenoyu istiyoruz...*” diyen Cindoruk ANAP karşıtı tavrını ilerleyen günlerde de devam ettirmiştir. Cindoruk İstanbul’un başlıca sorunlarını; Boğaziçi Kanunu, imar affı ve gecekonduların yasallaştırılması olarak belirlemiş, sorunların sadece belediye eliyle çözülemeyeceğini vurgulamıştır.⁶⁶ Cindoruk, 1968-1973 yılları arasında İstanbul Belediye Başkanlığı yapmış olan Fahri Atabey’i de ziyaret ederek seçim kampanyası boyunca sergilediği “*AP’nin devamımız*” algısını güçlü tutmak istemiştir.⁶⁷ Cindoruk vaatlerini şöyle sıralıyordu: “*Metro beş yıl içinde bitirilecek, gecekonduklara kat çıkma izni verilecek, yaşlılar belediye otobüslerine ücretsiz binebilecek, İnönü Stadı genişletilecek, çeşitli uygulamalarla trafik sorunu giderilecek.*”⁶⁸

ANAP ve SODEP’li adaylar gibi Cindoruk da gazete ilanları yoluyla seçmene sesini duyurmaya çalışmıştır. Bu ilanlarda ANAP ve SODEP’in aksine belediyeden çok ülke sorunlarına ilişkin söylemler yer almaktaydı. Cindoruk’un, belediye başkanı adaylığı gibi değil adeta parti genel başkanı gibi tanıtıldığı bu ilanlarda ülkenin bütün meselelerine çare bulmak için DYP ve Cindoruk’un seçilmesi isteniyordu.⁶⁹

Partili adayların yanı sıra seçime bağımsız olarak katılan adaylar da mevcuttu. Bağımsız olarak belediye başkanlığına adaylığına koyan isimler şunlardır: Enver Sayılğan, İsmet Kavrut, Latif Akça, Şefik Yaşa, Savaş Demirel, Hüseyin Çalık, Osman İlham Gencer, Nedim Borucu ve Fatma Kanıkuru.⁷⁰ Bağımsız adaylar gerek kamuoyunda gerekse ulusal basında yeterli ilgiyi görememiş, seçmene kendilerini tanıtmak için gerekli araçlardan yoksun bir biçimde kampanyalarını sürdürmek zorunda kalmışlardır. Bağımsız olarak adaylığını koyan Fatma Kanıkuru ise İstanbul’da belediye başkanlığı olan ilk bağımsız kadın aday olarak dikkat çekmektedir.⁷¹

Milliyet Gazetesi tarafından organize edilen buluşmada bir araya gelen Dalan, Göymen ve Cindoruk’a ilk olarak henüz çıkmayan büyükşehir kurulmasına ilişkin KHK soruldu. Göymen “*bunun devlet sırrı gibi saklanması mantığa uymadığı*” konusunda görüş bildirirken, finansman ve kaynak dağıtımında belirsizlik içerdiği

66 Kaan Gaytancıoğlu, *Türk Siyasal Yaşamında Cindoruk...*, s. 108-112.

67 “Cindoruk”, *Milliyet*, 10 Mart 1984, s. 3.

68 “Cindoruk, Büyük İstanbul Projesini Açıkladı”, *Cumhuriyet*, 13 Mart 1984, s. 7.

69 “Evet Doğru Yol, Evet Cindoruk Demek” *Cumhuriyet*, 24 Mart 1984, s. 13.

70 “İstanbul Bağımsız Adayların Pusulalardaki Sırası Belirlendi”, *Milliyet*, 6 Mart 1984, s. 3.

71 İstanbul’da belediye başkanlığına aday olan ilk partili kadın aday; 1977 yılında MHP’den adaylığını koyan Saffet Rıza Alpar’dır. Özcan Çölük, *İstanbul Belediye Başkanlığı Seçimleri...*, s. 274.

görüşündeydi. Cindoruk ise bu sistemin “*kargaşaya neden olacağı*” fikrindeydi. Dalan ise kararname çıkmadan görüş bildirmenin acelecilik olacağını savunuyordu. Dalan’a göre getirilecek yeni sistem ile belediyeler arasındaki kopukluk giderilecek, kaynak kullanma ve koordinasyon konusunda ilerleme sağlanacaktı. Halen görevde bulunan belediyeden memnun olup olmadıklarına yönelik soruyu Cindoruk ve Göymen, belediyenin halktan kopuk olduğu şeklinde cevaplarken Dalan seçilmemiş bir belediye başkanı hakkında konuşmak istemediğini vurguladı. Tarafların ayrıştığı bir nokta da “*İstanbul bir kent mi köy mü?*” sorusu üzerine ortaya çıktı. Göymen’e göre İstanbul’da çok önemli bir kültür ikiliği vardı, belediyenin görevi İstanbul’a bir kimlik kazandırmak olmalıydı. “*Fiziki sorunlardan önce bence kentin kimliği ve bu anlamda kültürel bütünleşmesi önemli*” diyen Göymen’e karşı Dalan’ın cevabı ikili arasındaki temel farkı ortaya koyuyordu. “*Önemli olan köy, kent münakaşası yapmak değil, İstanbul’a ve İstanbulluya hizmet vermektir.*”⁷²

Buluşma, Aytekin Kotil adının önemi konusunda da bizi aydınlatmaktadır. Kotil’in aday olmamasının kendisine avantaj sağlayacağı yönündeki bir demeci hatırlatılan Dalan, böyle bir sözü olmadığını, ortada bir “*Anavatan faktörü*” bulunduğunu, başkalarına göre değil kendilerine göre plan yaptıklarını söyledi. Cindoruk olaya avantaj ya da dezavantaj olarak bakmadıklarını, kendileri dışında seçime katılan partiler içinde tek demokrat parti olarak gördükleri SODEP’in kararına saygılı olduklarını belirtti. Bunun üzerine Dalan, SODEP ve DYP’nin seçime katılmalarını sağlayan partinin ANAP olduğunu, diğer partilerin ANAP’ın ne kadar demokratik olduğu konusunda takdirlerini belirtmeleri gerektiğini belirtti. Cindoruk ve Göymen bu konuda kendilerinin seçime katılmasının iktidarının bir lütfü değil anayasal bir hak olduğu konusunda itirazlarını sundular. Tartışmanın sonuç kısmında Dalan, İstanbul’a âşık olduğunu yineleyerek, yetenekli bir başkanın İstanbul’un tüm sorunlarını çözeceğini iddia etti. Cindoruk, İstanbul’u kültür ve turizm merkezi yapacağını söylerken, Göymen İstanbul’u halkla birlikte yönetmeye talip olduğunu vurguladı.⁷³

Başkan adayların İstanbul’un sorunlarına ilişkin tespitleri genelde ortaktır. Buna göre İstanbul’un metroya ihtiyacı vardır ve dolayısıyla ulaşım ve bunun neden olduğu trafik öncelikle çözülmesi gereken bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Gecekondu, iskân anlamında İstanbul’un en önemli sorunudur. İktidar partisinin bu soruna tapu tahsis belgeleri dağıtmak suretiyle çözüme hamlesine muhalefet partileri temelde karşı çıkmakta bu dağıtımın nasıl daha kati sonuçlar verecek şekilde yapılacağı sorunu

72 “Üç Aday Kararlaştırdılar, Kazanan Kaybedene Yemek İsmarlayacak” *Milliyet*, 20 Şubat 1984, s. 8.

73 “Dostluğumuzu Geliştireceğiz”, *Milliyet*, 21 Şubat 1984, s. 10.

tartışmaların temelini oluşturmaktadır. Tapu tahsis belgesi dağıtılması kuşkusuz popülist bir yaklaşımdır, muhalefet bunu eleştirmekte fakat bu projeye karşı çıkmanın özellikle gecekondulu bölgelerinde alacakları oyların azalacağı bilinciyle hareket ederek itidalli bir yaklaşım göstermektedir. Çöp, temizlik, yeşil alan ve çevre sorunları, esnafın problemleri de belediye başkan adaylarının ele aldığı meseleler olarak öne çıkmıştır. Başkan adaylarının vurguladığı ortak nokta ise bu sorunların çözümünde halkın görüşünü alacaklarını savunmalarıydı.

Seçimden bir gün önce Milliyet Gazetesi partilerin yerel seçimlerde üzerinde durdukları konuları özetleyen bir haber yaptı. Habere göre; ANAP iktidarda olmanın avantajını iyi kullanmış belediye ile iktidar aynı partide olursa halka daha fazla hizmet götürüleceği üzerinde durmuştu. SODEP, hükümetin liberal politikalarını eleştirmiş, “tüketicisi örgütlenmiş, semt pazarları ve bölge halleri kurulmuş, çocuk yuvaları ve oyun alanları açılmış” bir belediye vaadinde bulunmuştu. DYP, seçimleri yerel seçimden çok genel seçim havasında gören bir anlayış geliştirmiş, tecrübeyi ön plana çıkaran bir söylem geliştirmişti. Dar gelirlilerin ve geçim zorluğu çekenlerin sorunlarını ön plana çıkaran HP, iktidar kadar SODEP’i de hedefe koymuş, sosyal demokratları kendisinin temsil ettiğini savunmuştu. MDP, diğer partilerin 12 Eylül öncesinden ders almadıklarını vurgulamış, çalışkan ve yapıcı adaylarının kişiliklerini ön plana çıkarmaya çalışmıştı. RP, sadece kendisinin fikir partisi olduğunu vurgulamış, iktidarın uyguladığı faiz ve ithalat serbestliği politikasını eleştirmişti. “İnsanı insan yapan değerlere” önem verdiğini vurgulayarak, makamlara değil hizmete talip olduğunu belirtmişti.⁷⁴

4. Seçim Sonuçları

25 Mart 1984 tarihinde yapılan seçimler ANAP’ın zaferiyle sonuçlanmıştır. Ülke çapında il genel meclisi sonuçları⁷⁵ temel alındığında, seçime katılım oranının yüzde 91 gibi oldukça yüksek bir orana ulaştığı görülmektedir. İktidardaki ANAP geçerli oyların 41,5’ini almıştır. SODEP yüzde 23,4 ile ikinci parti olmuştur. DYP’ yüzde 13,3 oy ile üçüncü parti olurken HP aldığı yüzde 8,8 oy ile ancak dördüncü parti olabilmıştır. MDP yüzde 7,1 oy ile beşinci RP ise 4,4 oy alarak altıncı parti olmuştur.⁷⁶

74 “Partiler Seçime Hangi Taktikle Geldi”, *Milliyet*, 24 Mart 1984, s. 1.

75 Belediye başkanlığı ve belediye meclisi sonuçları sadece belediye sınırları içindeki seçmenlerin tercihlerini yansıttığından, tüm seçmenlerin oy kullandığı il genel meclisi sonuçları partilerin ülke çapında aldığı oyu göstermesi bakımından temel kriter olarak kullanılmaktadır.

76 Ali Eşref Turan, *Türkiye’de Yerel Seçimler...*, s. 205.

Seçim sonuçları, seçmenin 1983 milletvekili seçimlerindeki tutumunu devam ettirdiğini göstermektedir. ANAP, az miktarda oy kaybetmesine rağmen, sağ oyların yarısından fazlasını almayı başarmış ve iktidarını perçinlemiştir. ANAP oylarındaki yüzde 3'ün biraz üstündeki düşüş, genel seçimlere göre karşısında yer alan sağ partilerin biriken üçe çıkmış olmasından kaynaklanmış gibi görünmektedir. Yerel seçim sonuçları bir gerçeği daha tescillemesi bakımından önemlidir. 1961 yılından o zaman kadar yapılan genel ve yerel seçimlerde iktidarda veya Meclis aritmetiğinde çoğunlukta bulunan ya da sonraki seçimlerde iktidara gelecek olan partilerin yerel seçimlerden birinci parti olarak çıkması geleneği bu seçimde de devam etmiştir. 1965 genel seçimlerinde birinci olan AP, 1963 yerel seçimlerini kazanmış, 1968 yerel seçimleri yine iktidarda bulunan AP'nin zaferiyle sonuçlanmıştır. 1973 ve 1977 genel seçimlerinden sonra yapılan 1973 ve 1977 yerel seçimlerini de genel seçimlerin galibi CHP kazanmıştır. Yerel seçimler bu yönüyle ülkede mevcut iktidarın güven oylamasına veya müstakbel iktidarın gücünü göstermesine yaramıştır. Bu sonuçların alınmasında hem ülke çapında güçlü olan partinin gücünün yerel seçime yansması hem de iktidarda bulunan partinin iktidar olanaklarını kullanarak aynı partiden adayları seçen yerel yönetim çevresine daha fazla hizmet götüreceği algısının seçmen zihninde yer etmiş olması etkili olmuştur. ANAP 1984 yerel seçimleri kampanyasını bu temel üzerine bina etmiş, ülke çapında sürdürdüğü gücünü iktidar olanaklarıyla perçinleyerek ve seçmene kendi adayını seçmesi halinde daha fazla hizmet göreceği düşüncesini aşılamayı başarmıştır. ANAP'ın bu anlamda ayırt edici yönü ise iktidar olanaklarının gücünü ve görünürlüğünü seçim kampanyasına taşımış olmasıdır. Kendinden önceki iktidarlar yerel seçimlerde hükümet olmaktan kaynaklanan güçlerini nispeten daha çekimser bir şekilde gösterme eğilimindeyken, ANAP bu gücü çekinmeden kullanma konusunda oldukça maharetli bir görünüm sergilemiştir. İktidarın kendinden öncekilere göre farklılık gösteren üslubu, değişen seçmen beklentileriyle bir araya gelerek önemli bir başarı ortaya çıkarmıştır.

Seçimlerin ANAP için önemi, kazandığı belediye başkanlıklarının yanı sıra Meclis'te bulunan muhalefet partilerinin aldıkları oy oranı ile olası bir seçimde baraj altında kalacaklarının neredeyse kesinleşmiş olmasıdır. Böylece Meclis içinde, örselenmiş bir muhalefete karşı daha özgüvenli bir tavır alma şansı yakalamıştır. Meclis dışındaki partilerin 1983 seçimlerine girememiş olmalarından kaynaklı olarak takındıkları mağduriyet durumu da ortadan kalkmış, meşruiyet problemi ANAP'ı ilgilendiren bir konu olmaktan çıkarak Meclis içindeki muhalefet partilerine karşı geliştirilen bir argümana dönüşmüştür. Meclis içinde meşruiyetini kaybetmiş muhalefet partileri ve görece güçlü ama ANAP karşısında yenilmiş Meclis dışındaki partiler, iktidara geniş bir hareket alanı yaratmıştır.

Sonuçlar, 12 Eylül rejimi için de bir meşruiyet yaratmış olmalıdır. Her ne kadar 1983 seçimleri öncesinde ANAP'a karşı mesafeli olsa da artık Evren'in şahsında cisimleşmiş olan 12 Eylül rejimi, 1982 Anayasası çerçevesinde kurduğu düzenin işlemeye başladığını görme şansı elde etmiştir. Sıklıkla tekrarlanan ve "12 Eylül öncesi karanlık dönem" ile ilişkilendirilen partiler, seçimlere girmesine izin verdikleri üç partiden biri olan ANAP tarafından yenilmiştir.

SODEP yukarıda değindiğimiz "mağduriyet" cilasını kaybetmiş olmakla birlikte soldaki en güçlü parti olma payesi kazanarak ANAP karşısında uğradığı yenilgiyi tolere etme avantajıyla seçimlerden çıkmıştır. Bir sonraki genel seçime ana muhalefet partisi olarak girmesi kesinleşen parti için yerel seçimlerde alınan oylar, HP ile kendi çatısında veya inisiyatifinde birleşme yolunda da önemli bir kazanımdır. Meclis dışı muhalefetin bir diğer temsilcisi DYP ise seçimlerden istediği sonucu elde edememiş görünmektedir. Demirel'in gölge liderliğinde seçimlere giren parti, AP geleneğinin temsilcisi olma iddiasını kaybetmiş, ANAP'ın gölgesinde kalmıştır. Yine de ülke barajını geçmiş olmasıyla durumu HP ve MDP'den daha parlak görünmektedir. En azından bir sonraki genel seçimde baraj sorunu yaşamayacaklarını göstermişlerdir. Güçlü bir geleneğin temsilcisi olan RP de ardılı olduğu MSP'nin oy oranına ulaşamamış, önemli miktarda oyu ANAP'a kaptırmış görünmektedir. HP ve MDP ise ne solda ne de sağda bir varlık gösteremeyeceklerini ve seçim barajını geçecekleri kesin olan partilerle birleşmek veya katılmak yoluyla siyasi varlıklarının sona ereceğini tescillemişlerdir.

Ülke çapında alınan sonuçlara benzer bir şekilde İstanbul Büyükşehir Belediyesinin organlarının seçimine ilişkin veriler de yukarıdaki tespitleri doğrular biçimde şekillenmiştir. Büyükşehir belediye başkanlığını ANAP adayı Bedrettin Dalan oyların neredeyse yarısını alarak kazanmıştır. Belediye meclisi seçimleri de benzer bir şekilde sonuçlanmış, ANAP ilçelerde büyük bir üstünlük sağlamıştır Büyükşehir dâhilindeki ilçe belediye başkanlıklarının tamamını da ANAP'lı adaylar kazanmıştır. Seçmen ANAP'ın "başı gövdeden ayırmayın" mesajını almış görünmektedir.

Büyükşehir belediye başkanlığı ve belediye meclisi seçimleri tabloda gösterildiği gibi sonuçlanmıştır.⁷⁷

77 Tabloda il genel meclisi sonuçları yer almamıştır. İl genel meclisi seçimleri bütün İstanbul ili için geçerliken tabloda yer alan veriler büyükşehir sınırları dâhilindeki sonuçları göstermektedir. Belediye meclisi sonuçları da büyükşehir kapsamında yer almayan ilçe ve belde belediyeleri ayıklanarak gösterilmiştir.

PARTİ	ADAY	BEL. BAŞ.	%	BEL. MECLİSİ	%
ANAP	Bedrettin DALAN	939.190	49,7	934.044	49,7
SODEP	Korel GÖYMEN	496.723	26,3	498.491	26,5
HP	Niyazi YURTSEVEN	181.136	9,6	178.818	9,5
RP	Hasan AKSAY	88.249	4,7	79.495	4,2
DYP	Hüsamettin CİNDORUK	88.052	4,6	94.742	5,0
MDP	Erdoğan CELASUN	87.945	4,6	90.594	4,8
BĞMSZLR		8.705	0,5	3.386	0,2
TOPLAM		1.890.000	100	1.879.570	100

Tablo 1: 25 Mart 1984 İBB Başkanlığı ve Belediye Meclisi Seçim Sonuçları⁷⁸

Öncelikle seçime katılım anlamında değerlendirildiğinde yüzde 84 olarak gerçekleşen katılım oranı o güne kadar bu alanda elde edilmiş en yüksek katılım olduğunu göstermektedir. 1980 öncesinde yüzde elliye dahi ulaşmakta zorluk çekilen katılım oranının bu denli yüksek gerçekleşmesinde, oy kullanmamanın cezai müeyyideye bağlanmış olması mühim bir faktördür. Bununla birlikte seçim güvenliğinin uygulanmakta olan sıkıyönetim tedbirleri ile sağlanmış olması da seçmenin oy kullanma eğilimini arttırmış görünmektedir.

ANAP adayı Dalan'ın, partisinin iktidarda olmasının avantajını sonuna kadar kullanarak oyların neredeyse yarısını alarak birinci olmasının yanı sıra belediye meclisi seçimlerini de ANAP'lı adaylar aynı oy yüzdesi ile kazanmasını bilmiştir. Gecekondulara tapu verileceğine yönelik söylemler ve ANAP'ın kullandığı, belediye başkanının kendi partisinden olması halinde belediye hizmetlerinin daha iyi görüleceği düşüncesi seçmenin tercihini etkilemiş görünmektedir. Bununla birlikte bu durum İstanbul seçmeninin daha önceki seçimlerde görülen eğilimini muhafaza ettiğini göstermektedir. İstanbul seçmeni genel olarak yerel seçimlerde ülke çapında birinci olan partinin adayına ülke ortalamasının üzerinde oy vermektedir. Belediye başkanlığı seçimlerinde 1968'den bu yana birinci olan partinin oyu her zaman İstanbul'da daha fazla çıkmaktadır. Sadece 1963 seçimleri bu durumun aksine bir yönelim göstermiştir. Aşağıdaki tablo bu durumu ortaya çıkarmaktadır.

KAZANAN PARTİ	SEÇİM YILI	İSTANBUL	TÜRKİYE GENELİ	FARK
AP	1963	40,29	46,0	-5,71
AP	1968	48,89	46,60	2,29
CHP	1973	63,59	39,30	24,29
CHP	1977	59,13	45,70	13,43
ANAP	1984	49,70	44,87	4,83

Tablo 2: Yerel Seçimlerde Birinci Partinin Türkiye Çapında Aldığı Oy ile İstanbul'da Aldığı Oyun Karşılaştırılması.⁷⁹

78 Devlet İstatistik Enstitüsü, *25 Mart 1984 Mahalli Seçim Sonuçları*, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara, 1984, s. 30-31, 110-112.

79 Türkiye genelinde alınan oylar için; Ali Eşref Turan, *Türkiye'de Yerel Seçimler...*, s. 113-205. İstanbul'da alınan oylar için; Özcan Çölük, *İstanbul Belediye Başkanlığı Seçimleri...*, s. 81-284.

Tablo 2, bir gerçeği daha ortaya çıkarmakta, İstanbul gibi eğitimli nüfusun ve çalışanların yoğun olduğu bir şehirde merkez sol partilerin Türkiye genelinde aldıkları oyun çok üstünde bir seçmen tabanına sahip olduğunu, buna rağmen merkez sağın oy oranları anlamında daha dengeli bir seyir izlediği göstermektedir. Ülke genelinde birinci olsa da CHP ve onun devamı olan partiler bu üstünlüklerini önemli oranda büyükşehirlerden elde ettikleri oylarla sağlamaktadırlar.

Seçimlerde CHP'nin ardılı iki partinin aldığı oylar toplansa dahi 1973 ve 1977 seçimlerinin çok altında bir oy aldıkları görülmektedir. Bu durum İstanbul'da seçmen tercihinin önemli oranda değişime uğradığını göstermektedir. Seçmenlerin siyasal tercihleri 12 Eylül ile birlikte değişime uğramıştır. 12 Eylül'den önce büyük oy oranları ile belediye başkanı seçtikleri CHP'li adayların seçilmesinde, CHP'nin ülke ve İstanbul çapında popülaritesinin yüksek olması ve seçimin bu tercihleri yansıtmamasının rolü olduğu açıktır. Bununla birlikte seçmenler gerek Göymen'in gerekse Yurtseven'in vaatlerini inandırıcı görmemiş veya muhalefette olmalarını vaatlerini gerçekleştirme konusunda bir handikap olarak görmüşlerdir. Dalan ve ANAP ilişkisinde olduğu gibi Yurtseven ve Göymen de partilerinin aldıkları oy oranına çok yakın oylar almışlardır. Bu durum İstanbul seçmeninin genel politik eğilimlerine göre oy kullandığını ortaya koymaktadır. Böylece Dalan dâhil olmak üzere üç adayın da alabilecekleri maksimum oyu aldıkları söylenebilir. Seçim kampanyaları sırasında ön plana çıkamayan veya seslerini duyurmada zorluk çeken bağımsız adaylar ise kampanya süresince olduğu gibi seçim sonuçlarında da son sırada yer almaktan kurtulamamışlardır.

İLÇE	ANAP	SODEP	DYP	HP	MDP	RP	BĞMSZ
ADALAR	52,7	30,1	7,8	5,1	2,5	1,5	0,3
BAKIRKÖY	49,4	28,3	4,0	9,8	3,9	4,2	0,4
BEŞİKTAŞ	59,2	25,6	3,1	5,9	3,4	2,4	0,4
BEYKOZ	47,7	25,0	4,0	11,2	4,4	7,4	0,5
BEYOĞLU	47,7	24,8	4,7	11,0	5,2	5,9	0,5
EMİNÖNÜ	49,7	27,7	4,6	8,7	4,3	4,5	0,5
EYÜP	41,0	24,5	6,2	15,5	6,7	5,6	0,5
FATİH	55,1	22,5	4,1	7,9	4,7	5,3	0,4
GAZİOSMANPAŞA	41,3	26,4	3,8	13,0	9,3	5,9	0,3
KADIKÖY	57,4	26,3	3,1	6,5	3,4	3,0	0,3
KARTAL	42,5	30,0	9,1	8,8	3,9	5,3	0,4
SARIYER	48,2	31,1	4,5	8,6	3,6	3,4	0,5
ŞİŞLİ	51,0	25,6	4,4	9,2	4,7	4,7	0,4
ÜSKÜDAR	49,3	24,6	4,5	10,1	5,1	5,4	1,0
ZEYTİNBURNU	44,1	25,9	7,0	12,8	4,7	4,7	0,8

Tablo 3: İlçe Bazında 25 Mart 1984 İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Sonuçları.⁸⁰

80 Devlet İstatistik Enstitüsü, *25 Mart 1984 Mahalli Seçim Sonuçları...*, s. 30-31.

İstanbul'da yaşanan oy kaymasını daha net görebilmek için ilçe bazında alınan seçim sonuçlarını ortaya koymak gerekmektedir.

İLÇE	1973 CHP	1977 CHP	1984 SODEP+HP	FARK 1973'E GÖRE	FARK 1977'YE GÖRE
ADALAR	59.70	59.20	36,20	23,50	23,00
BAKIRKÖY	71.60	63.60	38,10	33,50	25,50
BEŞİKTAŞ	69.10	64.60	31,50	37,60	33,10
BEYKOZ	51.00	49.80	36,20	14,80	14,60
BEYOĞLU	61.80	59.30	35,80	26,00	23,50
EMİNÖNÜ	65.10	58.70	36,40	28,70	22,30
EYÜP	55.80	54.00	40,00	15,80	14,00
FATİH	63.10	55.60	30,40	32,70	25,20
G.OSMANPAŞA	58.10	59.60	39,40	18,70	20,20
KADIKÖY	70.30	64.20	32,80	37,50	31,40
SARIYER	65.60	62.90	39,70	25,90	23,20
ŞİŞLİ	64.30	59.30	34,80	29,50	24,50
ÜSKÜDAR	56.30	54.70	34,70	21,60	20,00
ZEYTİNBURNU	57.30	55.30	38,70	18,60	16,60

Tablo 4: CHP ile Ardılı Partilerin 1973-1977 ve 1984 Seçimlerinde Aldıkları Oyların İlçe Bazında Karşılaştırması.⁸¹

Sonuçlar, 12 Eylül sonrasında oluşan yeni siyasal ortamın, ANAP'ın etkisiyle sağ partilerin seçmen tabanlarını belirsizleştirdiği bir ortamda, nispeten iki partide yoğunlaşan CHP oylarında yaşanan değişmeyi açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu verilerden hareketle; 1977 yılında yapılan yerel seçimlerde bütün ilçelerde ezici bir çoğunlukla seçimden birinci çıkan Kotil'li CHP'nin, 1984 seçimlerinde SODEP ve HP'nin aldığı oyların toplamından yüzde elli daha fazla oy aldığı görülmektedir. Bu tabloda ilginç olan ise 2000'li yıllardan sonra, 1984'te ANAP'ın en çok oy aldığı Kadıköy, Beşiktaş, Bakırköy ve Şişli gibi ilçelerde aynı başarıyı CHP'nin yakalamış olmasıdır.⁸² Bu açıdan düşünüldüğünde Tablo 4. bize, siyasi yelpazede merkez solun söylem itibarıyla merkez sağa kaydığını ve laik duyarlılığı olan merkez sağ seçmenin de CHP'li adaylara yöneldiğini göstermektedir.

81 1973 ve 1977 seçim sonuçları için; Çölük, İstanbul Belediye Başkanlığı Seçimleri..., s. 287.; 1984 seçimleri için: Devlet İstatistik Enstitüsü, 25 Mart 1984 Mahalli Seçim Sonuçları..., s. 30.31.

82 31 Mart 2019'da yapılan İstanbul Belediye Başkanlığı seçiminde CHP, Kadıköy'de yüzde 77,61, Bakırköy'de yüzde 72,86, Beşiktaş'ta yüzde 79,11, Şişli'de yüzde 66,25 oy oranına ulaşmıştır. <https://www.sabah.com.tr/secim/23-haziran-2019-istanbul-secim-sonuclari/>[Erişim Tarihi 26/04/2022]

Sonuç

12 Eylül Darbesi her alanda olduğu gibi yerel yönetimlerin yapısını da önemli oranda etkilemiştir. Darbenin ardından hazırlanan 1982 Anayasası yerel yönetimlere ilişkin önemli hükümler barındırmasının yanı sıra sivil siyasete dönüş sonrasında yapılan değişikliklerin de başlıca gerekçesini oluşturmuştur. Yerel seçimlere yönelik hazırlanan seçim kanunu ve büyükşehir kurulmasını düzenleyen KHK ve sonrasında kabul edilen kanun, bu Anayasanın ve darbecilerin görüşlerine uygun olarak düzenlenmiştir. Amaç, her alanda olduğu gibi yerel yönetimler üzerinde de katı bir hiyerarşik düzen kurulması ve böylece “12 Eylül ruh ve felsefesinin” daim kılınmasıdır. Kendisi de yukarıda belirtilen amaçların gerçekleştirilmesi için kurulmuş partilerden biri olan ANAP, iktidarının devamı noktasında bu yasal düzenlemelerin yapılmasını sağlamıştır.

Yerel seçimlere ilişkin kanun, ANAP dışındaki partileri hazırlıksız bir seçime girmeye zorlamış, propaganda olanaklarını iktidar partisinin tekeline bırakmıştır. Seçmen yaşının 21 olarak belirlenmesi gençleri politika dışında bırakmış, il genel meclisi ve belediye meclisi üyelikleri için getirilen yüzde on barajı küçük partilerin ve bağımsız adayların siyasette temsil edilmesi imkânını neredeyse ortadan kaldırmıştır. Daha önce dört yılda bir yapılan seçimlerin beş yılda bir yapılması hükmü de seçmenlerin tercihlerini ve kendilerini temsil eden organları değiştirme hakkını daha uzun bir süreye yaymıştır. Yerel seçimlere ilişkin kanun sivil bir iktidar tarafından hazırlanmış ve kabul edilmiş olmasına rağmen askerler tarafından hazırlanan milletvekili seçim kanununa benzer bir zihniyetle hazırlanmış, seçmenin tercihini sandığa yansıtması ve demokratik katılımı açısından sorunlu bir metin haline gelmiştir.

Büyükşehir kurulmasına ilişkin KHK da aynı sorunla maluldür. KHK, İçişleri Bakanı'na merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki vesayetini cisimleştiren haklar tanımıştır. Hakkında kovuşturma kararı alınan yerel yönetim organı üyeleri hakkında uzaklaştırma kararı alabilmesi ve büyükşehir belediye sekreterini başkanın gösterdiği isimler arasından atama yetkisi verilmesi yerel yönetimlerin özerkliği açısından büyük sorunlara yol açmıştır. Bununla birlikte yine hükümeti temsil eden valiye belediye bütçelerini veto etme yetkisi tanınması, belediyeleri kendi bütçelerini hazırlayamaz kurumlar haline getirmiştir. Büyükşehir belediyesinin ilçe belediyeleri üzerindeki amir konumu da KHK'nın hiyerarşik anlayışına uygun bir şekilde oluşturulmuştur.

Darbenin şekillendirdiği siyasal ortam içinde ve sıkıyönetim koşullarında yapılan İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimleri, siyasal anlamda ülkede yaşanan alt üst oluşun sandığa yansıtıldığını bir kez daha teyit etmiştir. Son iki seçimde ezici bir

çoğunlukla belediye başkanlığını kazanan CHP’li adayların yerini bu kez ANAP’lı Bedrettin Dalan almıştır. 70’li yıllarda hüküm süren “toplumcu belediyecilik”⁸³ anlayışı ANAP iktidarı ve Dalan’ın propagandasında “iş bitirici” belediye başkanına dönüşmüştür. Türkiye toplumunun 1980 sonrasında yaşadığı ahlaki, kültürel ve siyasal erozyonun ilk nüveleri bu ayırmda ortaya çıkmaktadır.

Belediye başkanlığı seçimlerini kazanmasının yanı sıra ANAP, bu zaferiyle 1983’teki başarısının geçici veya tesadüfi olmadığını göstermiştir. İstanbul, Türkiye’nin en büyük şehri ve siyasal partilerin en önemli oy deposudur. Bugüne kadar yapılan seçimler de bu durumu ortaya çıkarmış, İstanbul seçmeni ülke genelinde çoğunlukta bulunan partiye ülke ortalamasından daha fazla oy vermiştir. İstanbul seçimleri bir nevi Türkiye’de kazananı belirleyen seçimler olmuştur. Belediye başkan adaylarının seçim vaatlerinin en azından sorunlar ve çözüm yolları konusunda birbirine benzediği seçim kampanyaları sonucunda İstanbul seçmeni adaydan ziyade partiye oy vermiş, iktidar olanaklarının iktidar partisinin adayı bir belediye başkanının seçildiği belediyeye daha fazla akacağına olan inançlarını tercihleriyle göstermişlerdir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA

Resmi Kaynaklar⁸⁴

Devlet İstatistik Enstitüsü

Resmî Gazete

TBMM Tutanak Dergisi

83 İsvan’ın belediye başkanlığı döneminde kaçak olarak yapılan otellere ruhsat vermemesi, belediye arazilerini işgal eden ve belediye arazilerinden çok cüzi fiyatlarla yararlanan işletmecilere karşı verdiği mücadele göz önüne iş bitirici” belediye başkanı kavramının niteliği daha iyi anlaşılacaktır. Ahmet İsvan, *Başkent Gölgesinde İstanbul*, Yorum Kitapları, İstanbul, 2002, s. 195-203.

84 Kullanılan resmi kaynakların künnyeleri dipnotlarda verilmiştir.

Sürelî Yayınlar⁸⁵

Cumhuriyet

Milliyet

Araştırma Eserler

Âşık, Süleyman: *Türkiye’de Demokrasinin Yeniden İnşası Sürecinde Anavatan Partisi (1983-1991)*, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Manisa, 2018.

Çölük, Özcan: *İstanbul Belediye Başkanlığı Seçimleri (1963-1977)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2022.

Evren, Kenan: *Kenan Evren’in Anıları*, C. 2, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1991.

Evren, Kenan: *Kenan Evren’in Anıları*, C. 4, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1991.

Gaytancıoğlu, Kaan: *Türk Siyasal Yaşamında Hüsamettin Cindoruk*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2020.

İnönü, Erdal: *Anılar ve Düşünceler*, C. 2, Yorum Kitapları, İstanbul, 1998.

İsvan, Ahmet: *Başkent Gölgesinde İstanbul*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2002.

Okyay, Tarkan: *Büyük İstanbul Tarihi, Tanzimat’tan XXI. Yüzyıla İstanbul’un Yönetimi*, 134-217. Ed. Coşkun Yılmaz, İBB Kültür A.Ş., İstanbul, 2015.

Sözen, Nurettin: *İnsana ve Demokrasiye Adanmış Bir Hayat... Nurettin Sözen*, Yayına Hazırlayanlar: Ş. Aslan, H. Kurtuluş. Doğan Kitap, İstanbul, 2014.

Turan, Ali Eşref: *Türkiye’de Yerel Seçimler*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008.

Turgut, Hulusi: *12 Eylül Partileri*, ABC Ajansı Yayınları, İstanbul, 1986.

Uyar, Hakkı: *Karadenizli Bir Politikacı Aytekin Kotil*, Anka Yayınları, İstanbul, 2014.

Elektronik Kaynaklar

Sabah Gazetesi İnternet Sayfası, <https://www.sabah.com.tr/secim/23-Haziran-2019-istanbul-secim-sonuclari/> Erişim Tarihi: 13 Nisan 2022.

85 Kullanılan süreli yayınların künyeleri dipnotlarda verilmiştir.